

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Bakalářská práce

2021

Kristýna Michálková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Irské referendum o zrušení osmého dodatku ústavy 2018

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Michálková

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 5. ledna 2021

Kristýna Michálková

Bibliografický záznam

MICHÁLKOVÁ, Kristýna. *Irské referendum o zrušení osmého dodatku ústavy 2018*. Praha, 2021. 67 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rozsah práce: 66 961 znaků

Anotace

Bakalářská práce se věnuje irskému referendu v roce 2018 o zrušení ústavního dodatku, který znemožňuje provést umělé přerušování těhotenství. Jedná se o případovou studii zkoumající na příkladu konkrétního referenda pozitivní a negativní aspekty používání tohoto prvku přímé demokracie. Práce zkoumá v úvodní části přímou demokracii jako takovou a historicky a teoreticky ji vymezuje. Poté irský politický systém včetně popisu relevantních politických stran, a především roli referenda v něm. Dále historické milníky a důležité události potratové politiky v Irsku před rokem 2018, jako například smrt Savity Halappanavar, která otřásla irskou společností a změnila společenský konsenzus v tomto ohledu. Následně situaci před referendem, jeho samotnou iniciaci Občanským shromážděním, komisí v parlamentu, kabinetem vlády až po jeho oficiální vyhlášení. Práce se věnuje i postavení relevantních politických stran k tématu referenda a také katolické církve, která má v Irsku veliký vliv. Dále zkoumá hlavní kampaně jak podporující zrušení ústavního dodatku, tak kampaně, které jsou proti a nastiňuje jejich činnost. Zahrnuty jsou i volební průzkumy před proběhnutím referenda, výsledky samotného referenda a jejich důsledky, jak názorové, tak legislativní. V závěru práce je toto referendum zanalyzováno a vyhodnoceno, zdali převažují pozitivní nebo negativní aspekty používání referenda.

Annotation

The bachelor thesis deals with the Irish referendum of 2018 about repealing the constitutional amendment that forbids artificially made abortion. It is case study that examines on this particular referendum positive and negative aspects of using this element of direct democracy. In the introductory part the thesis examines direct democracy theoretically and historically. Then the Irish political system including relevant political parties and most importantly the role of referendum within. Furthermore, historical milestones and important events of abortion policy in Ireland before 2018, as for example the death of Savita Halappanavar, which shook Irish society and changed the social consensus in this regard. Subsequently, the situation before the referendum, its very initiation by the Civic Assembly, Oireachtas Committee and the cabinet of the government until its official announcement. The thesis also deals with the position of relevant political parties on the subject of the referendum and also the Catholic Church, which has great influence in Ireland. It also examines the

main campaigns both in support of the repeal of the constitutional amendment and the campaigns that oppose them and outlines their activities. Thesis also includes election surveys before the referendum, the results of the referendum itself and their consequences, both opinions and legislative. At the end of the thesis, this referendum is analysed and evaluated, whether the positive or negative aspects of the use of the referendum prevail.

Klíčová slova

referendum, přímá demokracie, Irsko, ústava, potratová politika

Keywords

referendum, direct democracy, Ireland, constitution, abortion policy

Title

Irish referendum about repealing the eight amendment of Constitution in 2018

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Josefu Mlejnkovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odbornou pomoc.

Obsah

Úvod	4
1 Přímá demokracie a referendum – historické a teoretické vymezení	6
1.1 Jean-Jacques Rousseau	6
1.2 Referendum	7
1.3 Typologie referend	8
1.4 Argumenty podporující používání referend	9
1.5 Argumenty proti používání referend	9
2 Irský politický systém	10
2.1 Ústava z roku 1922	10
2.2 Ústava z roku 1937	10
2.2.1 Role referenda	11
2.3 Politické strany	12
3 Historický kontext potratové politiky	14
3.1 Osmý dodatek ústavy	14
3.2 Generální prokurátor vs. <i>X</i>	15
3.3 Tři referenda v roce 1993	15
3.4 Referendum v roce 2002	15
3.5 Příklad A, B, C	16
3.6 Smrt Savity Halappanavar	16
4 Iniclace referenda	17
4.1 Citizens‘ Assembly	17
4.2 Oireachtas Committee	19
4.3 Kabinet vlády	19
4.4 Vyhlášení referenda	20

5 Stanoviska politických stran	21
5.1 Fine Gael	21
5.2 Fianna Fáil	21
5.3 Labour party	22
5.4 Sinn Féin	22
5.5 Green party	22
6 Stanovisko katolické církve	23
7 Kampaně	25
7.1 Pro-choice kampaň	25
7.1.1 Together For Yes	25
7.1.2 Abortion Rights Campaign	25
7.1.3 The Repeal Project	26
7.1.4 Sociální síť	26
7.2 Pro-life kampaň	26
7.2.1 Pro Life Campaign Ireland	26
7.2.2 Save the 8th	27
7.2.3 Sociální síť	27
8 Volební průzkumy	28
8.1 Výzkumy veřejného mínění pro Irish Times	28
8.2 Výzkum veřejného mínění pro The Sunday Independent	31
8.3 Výzkumy veřejného mínění pro Sunday Times	32
8.4 Výzkumy veřejného mínění pro Sunday Business Post	32
8.5 Porovnání	33
9 Referendum	34
9.1 Výsledky referenda	34
10 Důsledky	37

10.1 Vyjádření	37
10.2 Legislativní proces	38
11 Analýza	39
Závěr	42
Summary	43
Použitá literatura a reference	44
Teze bakalářské práce	56

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila na základě pobytu Erasmus+ v roce 2020 v irském Dublinu. Jak ve škole, tak mezi studenty bylo téma interrupční politiky v Irsku stále probíráno a bylo vidět, že je v irské společnosti stále aktuální a místní na něj měli většinou jasně vytvořený názor. Před rokem 2018 nebylo totiž možné podstoupit umělé přerušování těhotenství legálně, místní ženy tak často kupovaly medikaci vyvolávající potrat online na ilegálních stránkách nebo za tímto účelem cestovaly, nejčastěji do Velké Británie, což na ně kladlo vysoké finanční břemeno. Ještě 2 roky po proběhnutí referenda byli po městě umístěny plakáty a další propagační materiály podporující buď liberalizaci ústavního dodatku nebo jeho zachování. Irsko bylo jednou z posledních zemí západní Evropy, které právo ženám na učiňení tohoto rozhodnutí neumožňovalo a zodpovědnost za něj nesl stát. Zákaz interrupcí byl v Irsku zanesen přímo v ústavě, konkrétně v osmém ústavním dodatku z roku 1983. Ústava tak dávala životu těhotné ženy a plodu stejný legální status a ochranu. Referendum v roce 2018 se občanů dotazovalo, zdali by měl být tento ústavní článek smazán a zodpovědnost a za rozhodnutí ohledně potratové politiky by měla být přenesena na parlament.

K výzkumu si kladu následující výzkumné otázky: *Ukázalo referendum v tomto případě svá pozitiva? Ukázalo referendum v tomto případě svá negativa?* Při studiu literatury a dostupných zdrojů se zaměřuji především na skutečnosti okolo konání referenda, jako např. historický kontext problematiky nebo kroky, které k jeho konání vedly. Třetí výzkumné otázce *Jak se projevila skutečnost, že šlo o hlasování o již přijatém zákoně?* jsem se na základě studia literatury nevěnovala, protože byla chybně položená. Na tomto místě bych ráda uvedla, že v závislosti na pramenech, které jsem ke svému výzkumu použila, se nejednalo o již přijatý zákon. Parlament pouze nastínil, jakým směrem bude znění zákona směřovat, a sice, že dojde k liberalizaci pravidel provádění interrupcí a budou umožněny do 12. týdne těhotenství z důvodů zdravotních a i tzv. na vyžádání. Dochází tedy k odchýlení od teze mé práce, věnuji se pouze dvěma otázkám z původně avizovaných tří z výše uvedeného důvodu.

V první části práce se zabývám přímou demokracií jako takovou a referendem z hlediska teorie a historie. Dále navazuji informacemi o irském politickém systému a o roli, kterou v něm referendum hraje. Následně se věnuji historickým milníkům v interrupční politice, které byly pro politiku a společnost klíčové. Dále upřesňuji kroky, které započaly iniciaci referenda a vedly k jeho oficiálnímu vyhlášení. Rozebírám i stanoviska jednotlivých relevantních politických stran a katolické církve, věnuji se i kampaním, které byly jak pro

zrušení ústavního dodatku a nahrazení textem, který přesouvá zodpovědnost na parlament, tak proti jeho zrušení a zachování přísných pravidel. V poslední části práce zkoumám volební průzkumy, následně výsledky hlasování včetně jednotlivých okrsků a důsledky výsledků, jak názorové, tak následný legislativní proces včetně finální podoby zákona o inter-rupcích. Na konci situaci analyzuji a shrnu.

Výzkumem mé práce je jedinečná případová studie, která se soustředí na různé aspekty konání referenda. Vzhledem k tomu, že se jedná o problém poměrně nový, neexistuje k němu příliš mnoho relevantní odborné literatury, a pokud ano, není dostupná v českém jazyce. Touto prací představuji úvod do této problematiky a lze na ni ještě v podrobnějších podobách nebo na konkrétnějších aspektech navazovat.

1 Přímá demokracie a referendum – historické a teoretické vymezení

Přímou demokracii lze vnímat jako opak demokracie reprezentativní, neexistují v ní volené zastupitelské orgány a lid rozhoduje o všech veřejných záležitostech. Každému jednotlivci náleží státní moc tím, že se bezprostředně podílí na každém rozhodování. Zároveň ale následkům svých rozhodnutí sám podléhá. Prvky přímé demokracie byly v minulosti hojně využívány, ale postupně se z nich upouštělo vzhledem k rozšiřujícím se kompetencím států a nutnosti rychle, odborně a informovaně rozhodovat. Dnes vidíme, že spousta států prvky přímé demokracie využívá jako doplnění k demokracii reprezentativní, což státověda označuje jako demokracii polopřímou nebo plebiscitní (Pavlíček, 2014: 181–182).

1.1 Jean-Jacques Rousseau

Ideálnímu uspořádání státu se věnoval Jean-Jacques Rousseau ve svém díle *O společenské smlouvě*, kde popsal komunitu svobodných občanů, kteří žijí v malém městském státě a o jeho dění sami rozhodují (Cronin, 1989: 38). Jako ideální model vládnutí vnímal uspořádání v antickém Řecku, kde podle něj konal lid rozhodnutí tak, jak měl díky tomu, že byl neustále časově i prostorově shromážděn (Rousseau, 2002: 109). Upozorňuje, že myšlenka zastupitelů je moderní záležitost, která pochází z doby feudální, a vede k nesmyslnému a nespravedlivému rozhodování (Rousseau, 2002: 108). Jedině v případě, že lidé budou nad zákony rozhodovat sami, se jedná o skutečně demokratický princip – rozhodování o veřejných otázkách by mělo náležet plnou mírou občanům (Butler, 1994: 12). Hlavní myšlenkou Rousseauových politických teorií je, že lidé, kteří jsou předmětem zákona, by také měli být jeho autory a sami jej schvalovat - „*Každý zákon, který lid osobně neschválil, je neplatný; není to zákon.*” (Cronin, 1989: 38; Rousseau, 2002: 108) Rozhodnutí, které dělají volení zastupitelé, nemůže být nikdy plně demokratické ze dvou hlavních důvodů. Pokud o otázkách rozhodují volení zastupitelé, může dojít k dezinterpretaci názorů občanů, s danými rozhodnutími nemusí tedy občané vždy souznít. Druhým důvodem je, že demokracie je pouze prostředkem k lepšímu způsobu vládnutí, není konečným a ideálním způsobem. Je to dokonalý způsob vlády, kterého jsou schopni podle Rousseaua pouze bohové (Rousseau, 2002: 79). To, o co bychom měli podle Rousseaua usilovat, je plné rozvinutí potenciálu občanů, které je možné pouze přímým rozhodováním ve veřejných záležitostech. Důležitostí aktivní participace občanů na vládnutí se zabývali také Benjamin Barber, Lee Ann Osburn a Carole Pateman (Butler, 1994:

12). Jejich odpůrci, mezi které řadíme např. Johna Stuarta Milla nebo Giovanniho Sartoriho, argumentují, že tato idea je relevantní pouze pro státní zřízení, která jsou tak malá, že se občané mohou přímo na jednom místě v určitém čase potkat a politickým rozhodnutím věnovat všechnen čas (Butler, 1994: 13).

1.2 Referendum

Referendum, všelidové hlasování nebo také plebiscit je hlasování, které formálně probíhá jako běžné volby (Pavlíček, 2014: 182). Jsou v něm občané země nebo dané oblasti vyzváni k vyjádření názoru o politické nebo sociální otázce, lze tedy i konstatovat, že místo parlamentní většiny rozhoduje většina voličů (Cambridge English Dictionary; Mlsna, 2016: 22). V současnosti jde o nejrozšířenější, nejoblíbenější a nejefektivnější z prvků přímé demokracie. Referendum se původně používalo především k vyjádření se k návrhu zákona, později také k řešení konfliktů mezi státními orgány (Pavlíček, 2014: 182–183). Referendum může být svoláno několika způsoby a může mít několik forem. Většina států už někdy ve své historii institut referenda využila. Každý stát má vlastní specifická pravidla pro používání nástroje referenda a pro nakládání s výsledky a nenajdeme dva státy, které by měly pravidla pro používání referenda vymezeny stejně (Butler, 1994: 1–6). Důležitá je i samotná formulace otázky, tedy lidí, kteří jsou formulací pověřeni, protože může dojít k jejímu ideologickému zbarvení, a samotná otázka se tak může naklánět k jedné možné odpovědi (Mlsna, 2016: 23). K využívání referenda se státy více přiklánějí a stává se populárním, v Evropě zejména od 80. let (Butler, 1994: 4). K využití referenda může vést např. změna režimu, zejména v postkomunistických státech. Dále je referendum využíváno jako nástroj zahraniční politiky státu, zejména v souvislosti se vznikem Evropské unie, v důsledku státoporných změn, reakce na politické dění nebo je přímo zasazeno do právního systému státu (Kokeš, 2016: 86–88).

1.3 Typologie referend

Základním rozdělením může být rozdělení referend na *ante lege* nebo *post lege*. V referendu *post lege* je předmětem hlasování již schválený zákon ústavodárným sborem. V druhém případě se jedná o referendum, jehož předmětem hlasování je návrh zákona, kterému by se po schválení v referendu měl věnovat ústavodárný sbor (Bartáková, 2006: 3).

Dále můžeme referenda rozlišovat podle několika faktorů:

- Podle obsahu, tj. zákonodárná nebo ústavodárná
- Podle místa, tj. celostátní či místní
- Podle závaznosti výsledku, tj. mandatorní (závazné) nebo konzultativní
- Podle výsledku, tj. potvrzující nebo odmítající
- Podle subjektu, který jej vyhláší, tj. fakultativní (referendum vyhláší vláda, hlava státu nebo parlament) nebo obligatorní (konání referenda je předepsané samotnou ústavou) (Pavlíček, 2014: 183; Bartáková, 2006: 3–4)

Můžeme je rozlišovat i podle předmětu, o kterém se hlasuje:

- Ústavní záležitosti – např. pokud po revoluci nebo územních změnách potřebuje země legitimitu k novým dohodám a pravidlům, podle kterých bude v budoucnosti fungovat.
- Územní záležitosti – např. po roce 1918 na základě principu národů na sebeurčení prezidenta USA Woodrowa Wilsona došlo k urovnání hranic díky referendu – oblast okolo Salzburgu a Tyrolsko v současném Rakousku se připojili k Německu.
- Morální záležitosti – např. prohibice alkoholických nápojů, rozvody, používání anti-koncepčních prostředků nebo uměle vyvolané potraty.
- Ostatní záležitosti – využíváno, pokud mají v některých zemích občané možnost předložit určitou otázku k hlasování (Butler, 1994: 2–3; 285–295).

1.4 Argumenty podporující používání referend

1. Může sloužit jako efektivní doplněk reprezentativní demokracie.
2. Jediný skutečně demokratický nástroj. (viz. 1.1 Jean-Jacques Rousseau)
3. Zvyšuje participaci a zájem občanů na demokratickém procesu.
4. Může sloužit jako nástroj k vyřešení problému.
5. Podporuje vzdělávání občanů.
6. U občanů je populární (Butler, 1994: 13–14; Svensson, 2018: 95).

1.5 Argumenty proti používání referend

1. Občané nemusí mít odbornou způsobilost a informovanost, která je zapotřebí k učinění rozhodnutí.
2. Můžou mít negativní dopad na menšiny.
3. Jsou finančně a organizačně nákladná.
4. Jde koncepčně proti principům reprezentativní demokracie (Butler, 1994: 13–17; Svensson, 2018: 95).

2 Irský politický systém

Irsko je malý stát v západní Evropě v těsné blízkosti Velké Británie, se kterou jej pojí dlouhá historie. Irský stát formálně vznikl v roce 1937. Jako nový stát dlouho hledal vymezení svého politického systému - „*Vývoj politického systému Irské republiky je proto možné vykládat také jako zápolení a vymezování se vůči politickému systému Velké Británie, jenž zásadně ovlivnil počátky politického života Irské republiky.*“ (Šlosarčík, 2007: 9) Ale země zároveň vytvářela svoji identitu i přibližováním se většímu sousedovi (Šlosarčík, 2007: 9–13). Jedná se o unitární stát bez federálních prvků skládající se z 29 hrabství a 5 měst se zvláštním statutem. V zásadních otázkách se irský právní systém výrazně neliší od ostatních zemí Evropské unie, ale obsahuje některé specifické prvky, jako je role a vliv katolické církve, struktura politických stran a severoirský konflikt (Šlosarčík, 2007: 35–40).

2.1 Ústava z roku 1922

První irská ústava *Irish Free State Constitution* vzešla v platnost v říjnu roku 1922, byla napsána na základě Britsko-irské smlouvy. Ve výsledku byla ovlivněná Velkou Británií a lišila se od představ samotných Irů, byla tedy jakýmsi kompromisem (Gallagher, 2010: 73; Šlosarčík, 2007: 10). I přes očekávání nebyla tato ústava katolická, ale představovala neutrální sekularizovaný právní systém (Gallagher, 2010: 73). Na rozdíl od současné irské ústavy neobsahovala institut referenda, k novelizaci ústavy mohlo dojít pouhým hlasováním v parlamentu (Šlosarčík, 2007: 33).

2.2 Ústava z roku 1937

Současná irská ústava z června roku 1937, jejíž tvorba začala v roce 1934, vychází z britské ústavní tradice, z ústavy z roku 1922, a je ovlivněna katolickou církví (Gallagher, 2010: 74; Šlosarčík, 2007: 36). Byla schválena lidovým plebiscitem a po následující tři roky mohla být měněna pomocí běžných legislativních postupů (Müller, 2005: 40). Ústava se skládá z 51 článků a rozděluje moc na výkonnou, zákonodárnou a soudní. Zákonodárná moc náleží Parlamentu (*Oireachtas*), který je rozdělen na dolní a horní komoru. Dolní komora (*Dáil*) má 166 členů a horní komora (*Seanad*) se skládá z 60 senátorů a oproti dolní má menší politickou moc. Výkonnou moc má prezident, který je volen na 7 let v přímých volbách, a premiér,

který má oproti prezidentovi vyšší pravomoci. Soudní moc vykonává soustava soudů v čele s Nejvyšším soudem (*Supreme Court*) (Šlosarčík, 2007: 38–40; Constitution of Ireland).

2.2.1 Role referenda

Současná irská ústava může být změněna pouze po schválení v obou komorách parlamentu a následným schválením občanů v mandatorním referendu, na základě druhé novely ústavy z roku 1941 (Müller, 2005: 40; Šlosarčík, 2007: 52). Podle současné ústavy je totiž suverenity země v rukou irského lidu, lid tedy zastává úlohu třetí komory parlamentu (Bartáková, 2006: 20; Bogdanor, 1994: 30). Poté co návrh na změnu ústavy projde komorami parlamentu, vypíše ministr životního prostředí referendum, určí přesný termín konání a nejvyššího volebního komisaře. O přijetí či nepřijetí návrhu rozhoduje prostá většina hlasujících, ústava nestanovuje minimální nutnou účast pro platnost referenda. V referendu může hlasovat každý občan země, který je v den voleb starší osmnácti let a je zapsán na volebním seznamu, který je aktualizován každý rok. Výsledky hlasování v každém obvodu jsou oznámeny nejvyššímu volebnímu komisaři, který následně vyhláší výsledky. Pokud většina občanů návrh schválí, je podepsán prezidentem a dojde ke změně ústavy. Volič má možnost výsledek referenda zpochybnit podáním stížnosti k Vrchnímu soudu do 7 dnů od oficiálního vyhlášení výsledků. Institut referenda je založen na článcích 46 a 47 irské ústavy, Volebním zákoně z roku 1992 a zákonech o referendu z let 1994 a 1998 (Müller, 2005: 40–42). Referendum k jinému návrhu, než ke změně ústavy se doposud v Irsku nekonalo, ústava totiž místní a regionální referenda nepřipouští (Bartáková, 2006: 21, Bogdanor, 1994: 79). Referendum má v Irsku výhodu v podobě téměř homogenní společnosti – absence etnických a náboženských minorit a velkých rozdílů napříč společnostmi, potvrzuje tedy veřejné *status quo* (Müller, 2005: 40; Bogdanor, 1994: 80). Referenda, která se doposud v Irsku konala, lze zařadit do čtyř kategorií: institucionální, týkající se evropské integrace, morálních otázek a technických záležitostí (Müller, 2005: 42).

2.3 Politické strany

System politické soutěže v Irsku má několik unikátních rysů, důvodem je rozdělení Irské republiky a Velké Británie na základě Britsko-irské dohody. Až do poloviny devatenáctého století se stranický systém vyvíjel po klasických konzervativně-liberálních liniích, kdy tento průběh narušila výrazná mobilizace občanů v polovině století. Voliči se od té doby rozdělovali podle nacionalistické vs. katolické a unionistické vs. protestantské linie. Nyní je politická soutěž rozdělena na úrovni stát vs. církve, město vs. venkov a centrum vs. periferie (Weeks, 2010: 139). V Irsku převažují středopravicové a pravicové strany. Politické strany s levicovým programem nebývají populární, nikdy nebyla sestavena vláda s převážně levicovým socialistickým programem a v žádné jiné evropské zemi nedostávají levicové strany tak málo hlasů jako v Irsku (Šlosarčík, 2007: 135; Weeks, 2010: 143). Systém se taky vyznačuje neexistencí silné strany s komunistickým programem. I přesto, že irská společnost je převážně křesťanská a náboženství je velkou součástí života obyvatel, chybí zde tradiční křesťansko-demokratická strana. Vysvětlením může být fakt, že v Irsku je návaznost na křesťanské myšlenky brána jako automatická u všech politických stran (Šlosarčík, 2007: 135). Dalším neobvyklým rysem je velká přítomnost a popularita nezávislých politiků (Weeks, 2010: 145).

Mezi nejvýznamnější politické strany v Irsku řadíme stranu Fianna Fáil (Vojáci osudu), která zásadně ovlivnila podobu republiky. Tato středopravicová strana je vždy reprezentována v parlamentu. Jedná se o stranu konzervativní, která někdy využívá populistické metody (Šlosarčík, 2007: 141; Weeks, 2010: 143–148).

Jako další bych uvedla stranu Fine Gael (Irský národ / Kmen keltů), kterou řadíme na středopravicové spektrum a společně se stranou Fianna Fáil je vždy přítomná na irské politické scéně. Strana obhájí křesťanské hodnoty a profiluje se jako silně proevropská strana. Volby se téměř vždy vyznačují bojem mezi Fine Gael a Fianna Fáil – stranami, které mezi sebou nemají příliš velké rozdíly. Fine Gael je tradičně vnímána jako více konzervativní v rozpočtových otázkách oproti Fianna Fáil, která je v této oblasti méně opatrná a má tendence k populistickým řešením. Fine Gael usiluje o moderní, nové a sekularizované Irsko oproti více tradiční představě Fianna Fáil (Šlosarčík, 2007: 147–148; Weeks, 2010: 137–167).

Z levicového spektra bych uvedla Labour party, kterou lze charakterizovat jako obdobu britské strany se stejným názvem. Jedná se o stranu sociálně-demokratického charakteru se silnou vazbou na odborová hnutí. Strana se netěší velké popularitě a za vinu se jí dává absence v klíčových volbách v roce 1918 – tímto strana přišla o příležitost představit irské společnosti socialistické myšlenky voličům. Obecně lze v Irsku pozorovat absenci politických stran na levicovém spektru. Důvodem může být malá dělnická třída, která přijímá socialistické myšlenky pouze, pokud jsou propojeny s nacionalismem. Katolická církev, která má veliký vliv na společnost, často také mluvila o socialismu jako o obecném zlu (Šlosarčík, 2007: 151; Weeks, 2010: 143–145).

Nejstarší stranou v Irsku s dlouhou revoluční tradicí je strana Sinn Féin (My sami). Jedná se o republikánskou stranu, která tvrdí, že je zároveň socialistická, ale někdy využívá populistickou rétoriku. Strana má malý koaliční potenciál a je protievropská. Většina voličů pochází z pohraničních oblastí nebo z regionů na západě. (Maillot, 2005: 1–5, 98; Šlosarčík, 2007: 154)

Jako poslední bych zmínila stranu zelených – Green party, která vznikla v roce 1981. Ve vládě byla v letech 2007–2011 v koalici s Fianna Fáil (Šlosarčík, 2007: 155; Taylor, 2012).

3 Historický kontext potratové politiky

3.1 Osmý dodatek ústavy

Umělé přerušování těhotenství bylo v Irsku ilegální již od roku 1861 a nic nenasvědčovalo tomu, že by se situace měla v 20. století změnit. Referendum v roce 1983 se netýkalo legality nebo nelegality provedení potratů, ale zavedení zákazu do ústavy. Do této doby byl zákaz formulován pouze v zákoně, který mohl parlament kdykoliv zrušit nebo jej Nejvyšší soud mohl nařknout z omezení osobní svobody. Skupina aktivistů chtěla této situaci předejít a bojovala, aby zákaz byl vložen do ústavy. Vložení dodatku do ústavy podporovala strana Fianna Fáil. Fine Gael a Labour party z počátku také, ale po volbách změnil postoj a byli proti zařazení dodatku do ústavy, ale svým poslancům nenařídili, jak by měli hlasovat. Návrh prošel parlamentem s těsnou převahou a bylo vypsáno referendum na 7. září 1983. Účast v referendu byla 53,67 % a návrh byl schválen 66,9 % voličů. Ústavní dodatek přešel v platnost o měsíc později, 7. října 1983 ve znění: „*Stát uznává právo na život nenarozeného dítěte stejně jako právo na život matky dítěte, zaručuje to ve svých zákonech, které mají toto právo respektovat a obhajovat.*¹“ (překlad autorky) (Bogdanor, 1994: 82–83; Field, 2018; Eight Amendment of The Constitution Act, 1983) Od roku 1983 byl potrat v irské společnosti velkým a rozporuplným tématem (McGraw, 2018: 683). I po schválení tohoto ústavního dodatku nepřestaly irské ženy potraty vyhledávat a cestovaly za tímto účelem do Severního Irska nebo do jiných částí Velké Británie (Šlosarčík, 2007: 50).

¹ Původní znění: „*The State acknowledges the right to life of the unborn and, with due regard to the equal right to life of the mother, guarantess in its laws to respect, and as far as practicable, by its laws to defend and vindicate that right.*”

3.2 Generální prokurátor vs. X

Téma potratové politiky znovu získalo svou pozornost v roce 1992 díky případu Generální prokurátor vs. X². Šlo o případ čtrnáctileté dívky, která otěhotněla v důsledku znásilnění přítelem jejího otce a chtěla za účelem potratu vycestovat do Velké Británie. Irský stát jí neumožňoval za tímto účelem vycestovat. V případě, že by jí nebylo umožněno potrat podstoupit, hrozila, že spáchá sebevraždu. Nejvyšší soud rozhodl, že za těchto podmínek vycestovat může, vzhledem k tomu, že zde byla reálná hrozba smrti matky, které se šlo vyhnout pouze povolením potratu (Bogdanor, 1994: 83; Field, 2018; Šlosarčík, 2007: 50).

3.3 Tři referenda v roce 1993

V důsledku rozhodnutí Nejvyššího soudu v případě Generálního prokurátora vs. X navrhla koalice stran Fianna Fáil a Progresivních demokratů tři návrhy na ústavní změny. Tématem debaty bylo ještě větší zpřísnění podmínek týkajících se potratu nebo umožnění vycestování za tímto účelem a získání informací. V té době mělo Irsko ratifikovat Maastrichtskou dohodu, podle které by Irsko vycestování ale zakázat nemohlo. Spolu s volbami se konaly tři referenda. První se týkalo přeformulování osmého dodatku a neumožnění potratu v případě, že by matka dítěte v případě neumožnění potratu spáchala sebevraždu a odmítlo jej 64 % voličů. Druhé referendum usilovalo o zajištění práva získávat informace o potratech a prošlo s podporou 62,39 % voličů. Třetí referendum navrhovalo možnost získávat informace o potratu v zahraničí a za tímto účelem vycestovat a bylo schváleno 59,88 % voličů (Bogdanor, 1994: 84; Field, 2018).

3.4 Referendum v roce 2002

Referendum v roce 2002 představovalo další pokus platná opatření ještě zpřísnit. Navrhovalo vyloučit sebevraždu jako risk na ohrožení života matky, tudíž potrat by v tomto případě upravená ústava nepovolovala. Návrh předložila koalice stran Fianna Fáil a Pokrokových demokratů. Proti návrhu byly strany Fine Gael, Sinn Féin, Strana zelených a Socialistická strana. Irští voliči tento návrh na ústavní změnu v referendu odmítli. Na tomto referendu se

² Attorney General vs. X

i ukázalo geografické rozdělení společnosti – Dublin a jeho městské obvody návrh odmítly a venkovské volební obvody, především na severo – západě, návrh podpořily (Field, 2018; Šlosarčík, 2007: 50).

3.5 Případ A, B, C

V roce 2010 řešil Evropský soud pro lidská práva případ pod názvem A, B, C vs. Irsko. Na soud se obrátily tři ženy, které za účelem potratu cestovaly do Velké Británie. Podaly stížnost na porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Všechny ženy po podstoupení zákroku měly zdravotní problémy, kterým by se podle soudu mohlo předejít v případě, že by nemusely vycestovat. Neopomíná ani velkou finanční zátěž, kterou tato situace pro ženy představovala. Soud námitky irského státu zamítnul a Irsko muselo vyplatit těmto třem ženám finanční odškodné (Field, 2018; Case of A, B and C v. Ireland, 2010).

3.6 Smrt Savity Halappanavar

V roce 2012 otřásla irskou společností smrt Savity Halappanavar, která zemřela v důsledku problémového těhotenství (Field, 2018). Požadovala potrat kvůli zdravotním komplikacím, nebylo jí, ale umožněno jej podstoupit, protože v daný moment chyběl důkaz přímého ohrožení na zdraví. Po tomto případě byl velký nátlak na umožnění umělého přerušování těhotenství, její jméno bylo spojeno s měnícím se přístupem veřejnosti. Potratová politika byla také velkým tématem voleb v roce 2016 (Field, 2018; McDonnell, 2019).

4 Iniciace referenda

4.1 Citizens' Assembly

Za iniciací konání referenda stálo v roce 2016 především Citizens' Assembly, irsky An Tionól Asoránach neboli Občanské shromáždění. Jedná se o veřejný poradní orgán pro irskou vládu především v etických, morálních a politických dilematech. Irsko tento orgán prezentuje především jako příklad poradní demokracie (Citizens' Assembly, 2020). Jeho založení navrhnul v listopadu 2015 Taoiseach (předseda vlády) Enda Kenny a návrh na zřízení občanského poradního orgánu byl projednáván v červenci 2016 (Appendix 6, 2017: 36). Občanské shromáždění se skládá se ze 100 členů, včetně jednoho předsedy/kyně. Ti jsou rekrutováni náhodně pomocí kvót na gender, věk a region, jsou to obyvatelé Irska s volebním právem v referendu a slouží jako reprezentativní vzorek irské společnosti (Citizens' Assembly). První Občanské shromáždění bylo zřízeno v letech 2016–2018, předsedkyní byla Mary Laffoy (BBC News, 2018). Shromáždění bylo zřízeno kvůli následujícím tématům: změna osmého dodatku ústavy, jak nejlépe reagovat na výzvy a příležitosti spojené se stárnoucí populací, délce volebního období parlamentu, způsob, jakým se konají referenda a jak udělat z Irska lídra v boji s klimatickou změnou (Citizens' Assembly, 2018).

K tématu zrušení osmého dodatku ústavy měla proběhnout čtyři setkání, nakonec bylo setkání pět, a probíhala od listopadu 2016 do dubna 2017. Občanské shromáždění vyzvalo také laickou i odbornou veřejnost ke konverzaci na toto téma a do 15. prosince 2016 shromažďovalo jejich názory a stanoviska. Samotných shromáždění se zúčastnilo 25 expertů, kteří hovořili o současné praxi, otázce etiky, zdravotních problémech plodu, právních aspektech, morálním statusu plodu, o situaci v jiných zemích, zejména pak ve Velké Británii, těhotenství v důsledku znásilnění, roli ústavního článku v lékařském a rodičovském rozhodování a o legálních důsledcích zrušení dodatku ústavy (Citizens' Assembly, 2016; Citizens' Assembly, 2017a; Citizens' Assembly, 2017b; Citizens' Assembly, 2017c).

K poslednímu setkání došlo 22. – 23. dubna 2017, kde došlo i k hlasování nad usneseními a doporučeními k znění hlasování v referendu. V prvním hlasování 87 % členů hlasovalo pro to, aby osmý dodatek ústavy nebyl zachován ve svém původním plném znění. V druhém hlasování 56 % členů, aby osmý dodatek ústavy byl nahrazen nebo změněn. Ve třetím hlasování 57 % členů doporučilo, aby byl článek nahrazen ustanovením, které opravňuje Oireachtas k legislativnímu řešení ukončení těhotenství, práv nenarozených a práv

ženy. Při čtvrtém hlasování 64 % členů hlasovalo, aby bylo uzákoněno ukončení těhotenství bez jakýchkoliv omezení, z podporujících členů tohoto stanoviska pak dále 48 % doporučilo, aby ukončení těhotenství bez omezení bylo zákonné pouze do 12. týdne těhotenství; 44 % doporučilo, aby ukončení těhotenství bez omezení bylo zákonné do 22. týdne; a 8 % doporučilo, aby ukončení těhotenství bylo povoleno bez ohledu na délku jeho trvání. Většina členů shromáždění dále doporučila, aby bylo ukončení těhotenství v Irsku zákonné z následujících důvodů:

- skutečné a podstatné fyzické riziko pro život ženy (99 %)
- skutečné a podstatné riziko sebevraždy ženy (95 %)
- vážné riziko pro fyzické zdraví ženy (93 %)
- vážné riziko pro duševní zdraví ženy (90 %)
- vážné riziko pro zdraví ženy (91 %)
- riziko pro fyzické zdraví ženy (79 %)
- riziko pro duševní zdraví ženy (78 %)
- riziko pro zdraví ženy (78 %)
- těhotenství v důsledku znásilnění (89 %)
- u nenarozeného plode se prokázala abnormalita, která pravděpodobně povede k úmrtí před nebo krátce po narození (89 %)
- u nenarozeného plodu se prokázala abnormalita, která pravděpodobně nepovede k úmrtí před nebo krátce po narození (80 %)
- sociálně – ekonomické důvody (72 %)

Dále členové shromáždění doporučili, aby se Irsko soustředilo na zlepšení sexuální výchovy ve všech stupních školství, klubech mládeže a v dalších organizacích, které jsou zapojeny do vzdělávání a interakcí s mladými lidmi. Vyzývají i ke zlepšení přístupu ke službám reprodukční péče, která by měla být k dispozici všem ženám v celé zemi bez ohledu na geografickou polohu nebo sociálně–ekonomické podmínky. V celé zemi by také měla být zlepšena poradenská a podpůrná zařízení pro těhotné ženy, jak v průběhu těhotenství, tak v případě potřeby i po ukončení těhotenství (Citizens' Assembly, 2017d).

4.2 Oireachtas Committee

Na základě doporučení Občanského shromáždění vznikla komise v Oierachtasu (parlament), která byla pověřena zkoumáním výstupů Občanského shromáždění ohledně potratové politiky (Ryan, 2018). Komise vznikla 4. dubna 2017, činnost ukončila 20. prosince 2017, její předsedkyní byla senátorka Catherine Noone a měla 22 členů (Committee on the Eighth Amendment of the Constitution (32nd Dáil), 2017; Ryan, 2018; Report of the Joint Committee on the Eighth Amendment of the Constitution, 2017: 3). Na finální schůzi 18. prosince 2017 se komise shodla, že ústavní dodatek by ve své dosavadní podobě zachován být neměl a ústavní reforma je nutná s odůvodněním, že režim, za jakého lze v Irsku ukončit těhotenství je nevhodný. Nechtěli radikální řešení jako Občanské shromáždění (úplné vypuštění a zrušení ústavního dodatku), ale jeho upravení, které by dávalo pravomoci v oblasti potratové politiky do rukou Oireachtasu (Report of the Joint Committee on the Eighth Amendment of the Constitution, 2017: 5). „*Hlavní změna, kterou chceme uskutečnit je modernizovat zdravotnickou péči tím, že se žena stane její prioritou*“³,“ (překlad autorky) odůvodnila předsedkyně komise a senátorka Catherine Noone (Report of the Joint Committee on the Eighth Amendment of the Constitution, 2017: 2). Konání referenda doporučili.

4.3 Kabinet vlády

Vláda předložila návrh zákona o změně ústavního dodatku, který bral v potaz jak výstupy Občanského shromáždění, tak parlamentní komise. Navrhováno bylo zrušení osmého ústavního dodatku a jeho nahrazení textem „*Regulaci ukončení těhotenství bude upravovat zákon*“⁴“ (překlad autorky) Vláda rovněž podpořila návrh Občanského shromáždění a parlamentní komise o liberalizaci ukončení těhotenství až na 12 týdnů, pokud by referendum dopadlo v prospěch zrušení dodatku (Kenny, 2018).

³ Původní znění: „The key change we want to make is to modernise healthcare by placing woman at the centre of it.“

⁴ Původní znění: „Provision may be made by law for regulation of termination of a pregnancy.“

4.4 Vyhlášení referenda

Návrh na změnu ústavy prošel oběma parlamentními komorami bez problému (Kenny, 2018). Následně ministr zdravotnictví Simon Harris a ministr pro bydlení, místní správu a dědictví Eoghan Murphy podepsali memorandum k určení data konání referenda. Konání referenda bylo ohlášeno 2 měsíce před jeho uskutečněním, a bylo stanoveno na 25. května 2018 (McDonald, 2018; Dewan, 2018).

5 Stanoviska politických stran

Podle Seana McGrawa politické strany spíše vyjadřují svá stanoviska k problémům v případě, že díky nim chtějí získat volební výhodu a převahu nad stranami bez stanoviska. I přes veliký význam otázky umožnění potratů ve společnosti, toto téma ve většině irských voleb chybělo. Političtí činitelé toto téma ignorovali až do roku 2012, kdy se stal velmi mediálně známým případ smrti Savity Halappanavar (viz 3.6). Změna společenské nálady a konsenzu ale nijak zásadně vzorce chování politických stran nezměnily, nevyužily toho ani levicové strany, kterým by téma vzhledem k politické příslušnosti mohlo být blízké. Výsledky voleb v roce 2016 obecně potvrdili přesvědčení, že politické strany jsou spíše úspěšné, pokud se tématu potratů vyhýbají nebo vyjadřují obecně přijímaný konsenzus, tzn. nemají silně vyhrazené stanovisko (2017).

5.1 Fine Gael

Premiér Leo Varadkar, zvolen za okrsek Dublin West, z vládní strany zrušení osmého ústavního dodatku podporoval (Leo Varadkar, TD, 2020). Podle jeho slov dodatek škodí ženám a je příliš omezující, nepodporoval ale legalizaci potratů tzv. na vyžádání (Lanigan, 2018; Leahy, 2018; Where do Political Parties Stand on the 8th Amendment?, 2017). Strana Fine Gael se před doporučením Občanského shromáždění (viz 4.2) nedala popsat jako podporující zrušení dodatku, ale později se jejich stanovisko změnilo. Poslanci a senátoři strany měli v hlasování svobodnou volbu, strana neměla jednotné a formální stanovisko, ale spíše bychom ji zařadili na stranu podporující zrušení dodatku, za podporu zrušení ústavního dodatku vedli i kampaň (McEnroe, 2017; 'The Eighth Amendment let me down': Fine Gael launch their Vote Yes campaign, 2018).

5.2 Fianna Fáil

Fianna Fáil měla pro své politiky také svobodnou volbu, neměli formální stanovisko. Lze ale tvrdit, že strana jako taková podporovala konání referenda. Podle mladého křídla strany (Ogra Finna Fáil) by měla být dostupná možnost přerušování těhotenství v případě poškození plodu, které bude diagnostikováno doktorem (Where do Political Parties Stand on the 8th Amendment?, 2017).

5.3 Labour party

Labour byla první stranou, která oficiálně a formálně podpořila zrušení ústavního dodatku a vyjádřila tak své stanovisko (Blaney, 2017). Strana plánovala podpořit zlegalizování potratů v případě fatálních abnormalit plodu, reálného a podstatného ohrožení na zdraví ženy, znásilnění, incestu nebo v důsledku sexuálního útoku, které ohrožují fyzické a mentální zdraví ženy (Where do Political Parties Stand on the 8th Amendment?, 2017). Nesouhlasili s doporučením Občanského shromáždění, které navrhuje, že potraty by měli být legální i tzv. na žádost v případě socio – ekonomických důvodů (McEnroe, 2017).

5.4 Sinn Féin

Strana podporovala zrušení dodatku a zlegalizování potratů za specifických podmínek (McEnroe, 2017). Nepodporovala potraty do 12. týdne na vyžádání, ale pouze v případech znásilnění, incestu nebo fatální abnormality plodu (Kelly, 2018; Where do Political Parties Stand on the 8th Amendment?, 2017). Podle poslance Gerryho Adamse by zdraví žen nemělo být téma, které řeší ústava, tudíž podporoval zrušení ústavního dodatku (2018). Podle poslankyně Mary Lou McDonald je zrušení dodatku naprosto nezbytné (2018).

5.5 Green party

Green party oficiálně referendum a zrušení dodatku podporovala, věřili, že osmý ústavní dodatek „klade na ženy fyzickou, emocionální a finanční zátěž.“ Jako strana jsou také součástí kampaně Together for Yes (viz 7.1.1) (Green Party call for Yes vote in repeal referendum, 2018).

6 Stanovisko katolické církve

Jak již bylo zmíněno v kapitole č. 2 – katolická církev má, a především měla v Irsku exkluzivní postavení a veliký vliv. V historii země hrála důležitou roli, byla viděna jako ‚ochránce‘ irské národní identity před britskou koloniální nadvládou a hrála důležitou roli při vytváření státu v 20. a 30. letech (Calkin, 2020; Green-Pedersen, 2020). Symbolicky dichotomie Irsko – katolická víra byla opakem Velké Británie a jejího protestantismu. V prvních desetiletích státu si církev upevňovala moc přímým politickým vlivem na vládní strany, zásahy do tvorby politiky a také téměř autonomní kontrolou nad školstvím, zdravotnictvím a sociální péčí. Katolická církev v Irsku byla tak schopna si vytvářet svoji politickou agendu vetováním politik, které považovala za morálně nežádoucí. Tato nadvláda irské církve nad místní politikou byla ukončena v 60. letech, kdy se stát snažil reformovat některé oblasti, které byli pod církevní kontrolou (Calkin, 2020). V roce 1972 byla změna postavení katolické církve potvrzena v referendu, kde došlo ke zrušení speciální pozice katolické církve v ústavě. Z ústavy byl odstraněn text: „*Stát uznává speciální postavení Apoštolské církve svaté a Římskokatolické církve jako strážce víry, kterou prosazuje velká většina občanů*“⁵ (překlad autorky) (Shuster, 1972). Podpora římskokatolické církve v irské společnosti klesla v 90. letech, kdy média odhalila rozsáhlé případy zneužívání dětí kněžími, a jejich následné ochraně samotnou institucí (Green-Pedersen, 2020). Tyto rozsáhlé skandály uspišily proces sekularizace, což lze potvrdit na dekriminizaci homosexuality v roce 1993, umožnění rozvodů v roce 1995 nebo legalizaci manželství homosexuálních párů v roce 2015 (O'Toole, 2018). V roce 2005 vyšel rozsáhlý report o diecézi Ferns v okrese Wexford s přibližně 100 oznámeními o případech sexuálního zneužívání a znásilnění katolickými knězi, které sahají až do 60. let. Report také ukázal institucionální pochybení církve, protože biskup zodpovědný za diecézi se snažil případy utajit a obviněné kněze pouze přesunul na jiné místo nebo do jiné diecéze místo adekvátního trestu (Factbox: Reports into abuse in the Irish Catholic Church, 2018).

Když byla otázka potratové politiky diskutována před rokem 1983 měla stále církev veliký vliv, a i díky jejímu přičinění byl ústavní dodatek přijat. Před referendem v roce 2018 se církev k tomuto tématu příliš nevyjadřovala, protože věděla, že již ztratila svoji morální

⁵ Původní znění: “The state recognizes the special position of the Holy Catholic Apostolic and the Roman Church as the guardian of the faith professed by the great majority of the citizens.”

autoritu, schopnost mobilizovat své příznivce a převést svůj vliv do volebních výsledků (Cal-kin, 2020). Zatímco v 70. letech 90 % obyvatelstva navštěvovalo kostel, v roce 2018 pouze 30 %. Někteří z 25 katolických biskupů sepsali otevřené dopisy ohledně referenda vyzývající k zachování ústavního dodatku, což ale poté Asociace katolických kněží odsoudila a nechala se slyšet, že jako organizace tvořená muži bez vlastních dětí by neměla být ohledně tohoto tématu dogmatická (Cullen, 2018). Spousta lidí si výsledky referenda spojovala s již zmiňovanými institucionálními sexuálními skandály (Pepinster, 2018). Oficiální stanovisko tedy církev k problematice nezaujala.

7 Kampaně

7.1 Pro-choice kampaň

Termínem „pro-choice“ se v tomto kontextu myslí názor, který podporuje rozhodnutí a volbu ohledně umělého přerušení těhotenství by měla udělat konkrétní žena sama (FPA definition of pro-choice, 2011; Pro-choice). Jedná se tedy o kampaně, které podporují volbu „ano“ v otázce, zda má být osmý ústavní dodatek zrušen.

7.1.1 Together For Yes

Jedna z hlavních národních organizací za zrušení osmého dodatku byla Together for Yes, zastřešující přes 70 organizací, skupin a komunit reprezentující široké spektrum irské společnosti (About Us). Kampaň byla založena na práci dobrovolníků a přítomnosti v digitálním a online prostoru, a v jejím centru nefigurovali političtí aktéři. (How We Changed Ireland; When Women Won, 2020). Oficiální zahájení proběhlo 22. března (Launch of Together for Yes!, 2018). Společně ji řídily Ailbhe Smyth, Orla O'Connor a Grainne Griffin, které v důsledku vedení kampaně časopis Time zařadil mezi 100 nejvýznamnějších osobností roku 2019 (Together for Yes campaigners 'overcome and thrilled' at inclusion on TIME 100 list, 2019; Negga, 2019). O průběhu kampaně vznikl dokumentární film When Women Won (2020).

7.1.2 Abortion Rights Campaign

Další velikou kampaní byla Abortion Rights Campaign, která začala svoji agitační činnost již v roce 2013. Od tohoto roku prosazuje nestigmatický přístup k bezplatné, bezpečné a legální potratové péči pomocí především vzdělávacích programů, projektů na zvyšování povědomí o této problematice a sdílením zkušeností žen, které si prošly potratem (About ARC).

7.1.3 The Repeal Project

Dále bych na pro-choice spektru zmínila The Repeal Project Anny Cosgrave. Jednalo se o tvorbu oblečení s jednoduchým černobílým designem s nápisem „Repeal⁶“ (Mullaly, 2018). Oblečení mělo sloužit jako ukazatel postoje, solidarity se ženami ovlivněnými ústavním dodatkem, a především jako mechanismus pro získávání prostředků pro dobrovolnické organizace vedoucí pro-choice kampaň (Cosgrave).

7.1.4 Sociální sítě

Pro-choice kampaň měla i velikou přítomnost na sociálních sítích, především na Instagramu se šířil #HomeToVote – výzva Irům, kteří žijí mimo území Irska, aby přijeli do země a volili v referendu, a #InHerShoes – sdílení příběhů a zkušeností žen, které podstoupily potrat, prostřednictvím fotky svých bot (Ryan, 2018; In Her Shoes). Podle analýzy agentury Meltwater v den před referendem a v den konání referenda byl hashtag RepealThe8th celosvětově jedenáctkrát populárnější, než hashtagy pro-life kampaně. V tyto dny byl hashtag RepealThe8th použit 335 373x, hashtag HomeToVote 192 142x a hashtag SaveTheEighth 30 450x (Irish abortion referendum: yes wins with 66.4 % – as it happened, 2018).

7.2 Pro-life kampaň

Podporovatelé osmého dodatku ústavy, tedy lidé a skupiny, které jsou proti jeho zrušení jsou označovány termínem „pro-life.“ Toto přesvědčení popírá, že těhotná žena by měla mít svobodu zvolit si umělé přerušování těhotenství (Pro Life).

7.2.1 Pro Life Campaign Ireland

Mezi nejvýraznější organizace na tomto spektru patřila Pro Life Campaign Ireland bojující od roku 1992 za záchranu lidského života ve všech jeho fázích, od početí až do přirozené smrti. Vznikla jako nástupnická organizace kampaně Pro Life Amendment, která se úspěšně snažila o přijetí osmého dodatku v roce 1983 (About). 18. dubna 2018 spustila organizace

⁶ Zrušit (překlad autorky)

projekt Love Both, který propagoval důležitost záchrany života jak matky, tak dítěte (Baker, 2018). Kampaň byla založena na práci dobrovolníků, kterých bylo okolo 5000 a její mluvčí byla Cora Sherlock (About; Edwards, 2018).

7.2.2 Save the 8th

Dále za zmínku stojí kampaň Save the 8th, která byla spuštěna 29. března v Dublinu. Kampaň v počátku bojovala proti samotnému konání referenda vůbec, ale v momentě, kdy bylo konání referenda schváleno, byla snaha kampaně přesvědčit oprávněné voliče o odmítnutí zrušení ústavního dodatku. Mluvčím kampaně byl John McGuirk (Save The 8th Amendment).

7.2.3 Sociální sítě

Na rozdíl od kampaně podporující zrušení osmého dodatku ústavy neměla tato strana tak rozšířenou přítomnost na sociálních sítích, nejvýraznějším byl hashtag SaveTheEighth, neměl ale takovou popularitu, jako hashtagy pro-choice kampaně (#SaveTheEighth).

8 Volební průzkumy

Zaměřila jsem se na průzkumy veřejného mínění prováděné čtyřmi agenturami pro média Irish Times, Independent, Sunday Times a Sunday Business Post, které probíhaly v měsících před konáním referenda.

8.1 Výzkumy veřejného mínění pro Irish Times

Pro Irish Times prováděla průzkumy agentura Ipsos MRBI na téma potratové politiky již od roku 2013. Od tohoto roku došlo ke změně společenského názoru na tuto problematiku – v roce 2013 by většina obyvatel byla proti liberalizaci potratové politiky, v roce 2014 byli obyvatelé otevření zmírnění pravidel pro potraty v případě znásilnění a fatálního poškození plodu, v roce 2016 už byla většina obyvatel pro zrušení ústavního dodatku. V roce 2017 průzkum ukázal obavy veřejnosti související s doporučeními Občanského shromáždění – většina nesouhlasila s povolením potratů z důvodů, které nesouvisejí se zdravím jako finanční situace nebo jednoduše na žádost (Loscher, 2018).

V lednu 2018 poprvé ukázal průzkum podporu veřejnosti pro umožnění potratů do 12. týdne těhotenství. Byl zveřejněn 25. ledna 2018. Na otázku „*Budete hlasovat pro změnu ústavy tak, aby vláda mohla povolit provádění potratů do 12. týdne těhotenství nebo budete hlasovat pro to, aby ústava nebyla změněna?*“ odpovědělo 56 % ve prospěch ústavní změny, 29 % pro zachování dodatku a 15 % dotázaných nevědělo nebo byli bez názoru (The Irish Times Poll January 25th 2018, 2018). V následující *Tabulce č. 1* uvádím další údaje z průzkumu. Lze vidět, že větší podporu má ústavní změna u žen než u mužů. V odpovědi odmítnutí ústavní změny se liší tyto skupiny pouze o 1 %. Muži jsou tedy oproti ženám spíše nerozhodnutí nebo nemají na danou problematiku názor. Větší podporu zrušení dodatku vyjadřují dále obyvatelé měst na rozdíl od těch, kteří žijí v odlehlejších oblastech. Z věkových skupin nejvíce podporuje ústavní změnu věková skupina 18–24 let a nejméně věková skupina 65+. Zachování ústavního dodatku, tedy odpověď ne v referendu, nejvíce podporuje věková skupina 65+. U věkové skupiny 50–64 převažuje počet nerozhodnutých nebo bez názoru v porovnání s ostatními věkovými kategoriemi.

	Ano ústavní změně.	Ne ústavní změně.	Neví / bez názoru.
Muži	54 %	29 %	17 %
Ženy	58 %	30 %	13 %
Obyvatelé měst	60 %	27 %	13 %
Obyvatelé rurálních oblastí.	48 %	33 %	18 %
Věk 18–24	74 %	17 %	9 %
Věk 25–34	61 %	26 %	13 %
Věk 35–49	68 %	20 %	12 %
Věk 50–64	42 %	35 %	23 %
Věk 65+	35 %	49 %	15 %

Tabulka č. 1: Průzkum veřejného mínění v lednu 2018 pro Irish Times (The Irish Times Poll January 25th 2018, 2018)

Druhý průzkum proběhl v květnu 2018, zveřejněn byl 17. května, tedy týden před konáním samotného referenda. Od lednového průzkumu podpora zrušení osmého dodatku klesla, ale na rozdíl od lednového průzkumu obsahoval květnový i možnost „nebude volit“ a „odmítl/a odpovědět.“ Na otázku, zda respondenti podporují zrušení ústavního dodatku, odpovědělo 44 % z dotázaných ano, 32 % ne, ve prospěch ponechání ústavního dodatku, 17 % neví nebo nemají jasný názor, 5 % nepůjde volit a 2 % odmítli odpovědět. Doplňující údaje uvádím v *Tabulce č. 2*, viz níže. Následující otázkou byla, zdali respondenti mohou svůj názor během týdne před referendem změnit, a na tu odpovědělo 65 % respondentů, že svůj názor v žádném případě nezmění nehledě na to, co uslyší nebo si budou moci přečíst (The Irish Times Poll May 17th 2018, 2018).

	Ano ústavní změně.	Ne ústavní změně.	Neví / bez názoru.	Nebude volit.	Odmítl/a odpovědět.
Muži	42 %	32 %	17 %	6 %	2 %
Ženy	46 %	32 %	17 %	4 %	3 %
Obyvatelé měst	46 %	30 %	16 %	5 %	2 %
Obyvatelé rurálních oblastí	39 %	36 %	19 %	4 %	2 %
Věk 18–24	52 %	27 %	12 %	8 %	1 %
Věk 25–34	53 %	23 %	17 %	6 %	1 %
Věk 35–49	49 %	26 %	18 %	5 %	2 %
Věk 50–64	37 %	38 %	18 %	2 %	5 %
Věk 65+	30 %	47 %	17 %	5 %	1 %

Tabulka č. 2: Průzkum veřejného mínění v květnu 2018 pro Irish Times (The Irish Times Poll May 17th 2018, 2018)

Pokud porovnáme tyto výzkumy veřejného mínění provedené v únoru a v květnu v roce 2018, vidíme, že celková podpora zrušení ústavního dodatku klesla o 12 %, podpora jeho zachování se zvýšila o 3 % a větší část respondentů nevědí nebo nebudou v referendu volit. I u žen klesla podpora zrušení dodatku (o 12 %), více jich bude podle průzkumu volit proti zrušení (o 2 %) a zvýšilo se i procento nerozhodnutých o 5 %. U mužů rovněž klesla podpora pro zrušení dodatku, taktéž o 12 % a o 3 % více bude volit proti zrušení. Převládá 17 %, kteří nevědí nebo jsou bez názoru. V městských oblastech se počet podporujících zrušení snížil o 14 % a o 3 % se zvedla podpora zachování dodatku. V odlehlých částech Irska se podpora zrušení dodatku snížila o 2 %, ale snížil se i počet respondentů, kteří jsou pro jeho zachování (o 3 %). K poklesu podpory zrušení osmého ústavního dodatku došlo i napříč všemi věkovými kategoriemi. Celkově tedy ve výzkumech pro Irish Times vidíme snižující

se podporu pro zrušení osmého dodatku napříč různými sociálními skupinami (viz *Tabulka č. 1 a Tabulka č. 2*).

8.2 Výzkum veřejného mínění pro The Sunday Independent

Pro The Sunday Independent prováděla výzkum agentura Kantar Millward Brown v únoru a v květnu 2018.

První byl zveřejněn 18. února. Na otázku, zdali si respondenti přejí odstranění ústavního dodatku, odpovědělo 63 % ano, 24 % ne a 13 % nevědělo nebo neměli názor (Ryan, 2018).

Druhý výzkum byl z 6. května 2018, prováděný přibližně měsíc před konáním referenda. Respondenti odpovídali následovně: 45 % v prospěch zrušení osmého dodatku, 34 % proti zrušení, 18 % nebylo rozhodnutých a 4 % byli bez názoru (Moran, 2018).

	Únor 2018	Květen 2018
Bude volit „ano“ zrušení a nahrazení osmého ústavního dodatku.	63 %	45 %
Bude volit „ne“ zrušení osmého ústavního dodatku.	24 %	34 %
Nerozhodnutý/á nebo bez názoru.	13 %	22 %

Tabulka č. 3: Průzkumy veřejného mínění v únoru a květnu 2018 pro Sunday Independent (Ryan, 2018; Moran, 2018)

Při porovnání těchto dvou výzkumů vidíme markantní rozdíl. Od února klesla podpora zrušení ústavního dodatku o 18 %. Nevole ke zrušení dodatku vzrostla o 10 % a vzrostl i počet respondentů, kteří jsou nerozhodnutí nebo nemají názor o 9 % (viz *Tabulka č. 3*).

8.3 Výzkumy veřejného mínění pro Sunday Times

Výzkumy pro Sunday Times byly nejčtenější, co se počtu provedení týče – proběhly v únoru, březnu, dubnu i květnu 2018. Položená otázka byla vždy stejná, tedy jak budou respondenti v referendu hlasovat. Odpovědi 935 respondentů jsou uvedeny v *Tabulce č. 4*, viz níže. V únoru i v březnu byla míra podpory zrušení dodatku stejná – 49 %, v dubnu klesla na 47 % a v květnu před referendem stoupla na 52 %. Respondenti byli nejvíce proti zrušení dodatku v únoru – 30 %, a toto procento postupně klesalo až na 24 % v květnu. V květnu se oproti předchozím měsícům zvedlo procento respondentů, kteří neplánují jít k volbám a procento respondentů, kteří jsou proti zrušení ústavního dodatku, naopak v průběhu měsíců kleslo.

	Únor 2018	Březen 2018	Duben 2018	Květen 2018
Bude volit „ano“ zrušení a nahrazení osmého ústavního dodatku.	49 %	49 %	47 %	52 %
Bude volit „ne“ zrušení osmého ústavního dodatku.	30 %	27 %	29 %	24 %
Neví.	17 %	20 %	21 %	19 %
Nebude volit.	4 %	4 %	3 %	5 %

Tabulka č. 4: Průzkumy veřejného mínění v únoru, březnu, dubnu a květnu 2018 pro Sunday times (McShane, 2018)

8.4 Výzkumy veřejného mínění pro Sunday Business Post

Pro Sunday Business Post prováděla výzkumy agentura Red C v lednu, březnu, dubnu a květnu 2018. Výsledky průzkumů uvádím v *Tabulce č. 5*. Podpora zrušení osmého dodatku byla v lednu nejvyšší – na 60 %, v březnu klesla o 4 %, v dubnu o další 3 % a v květnu se o 3 % zase zvedla na 56 %. Procento odpůrců zrušení osmého dodatku se postupně zvyšovalo až na květnových 27 %. Procento nerozhodnutých bylo v květnu na 14 %, 3 % respondentů odmítlo odpovědět (General Election Opinion Poll May 2018, 2018).

	Leden 2018	Březen 2018	Duben 2018	Květen 2018
Bude volit „ano“ zrušení a nahrazení osmého ústavního dodatku.	60 %	56 %	53 %	56 %
Bude volit „ne“ zrušení osmého ústavního dodatku.	20 %	26 %	26 %	27 %
Neví.	18 %	16 %	19 %	14 %
Odmítl/a odpovědět.	2 %	2 %	2 %	3 %

Tabulka č. 5: Průzkumy veřejného mínění v lednu, březnu, dubnu a květnu 2018 pro Sunday Business Post (General Election Opinion Poll May 2018, 2018)

8.5 Porovnání

Dva z květnových výzkumů veřejného mínění – pro Irish Times a The Sunday Independent – ukazují pokles podpory pro zrušení ústavního dodatku a následného nahrazení (Irish Times – 44 %, The Sunday Independent – 45 %). Tyto dva výzkumy predikují, že celkový výsledek referenda bude „ne“, tedy zachování dodatku 40.3.3. Výzkumy pro Sunday Times (52 %) a Sunday Business Post (56 %) předpokládají výsledek „ano“ (viz výše).

9 Referendum

Referendum probíhalo v pátek 25. května 2018 od 7:00 do 22:00 místního času. Na hlasovacím lístku stálo:

„Ptáme se, zdali souhlasíte s následujícím návrhem –

(i) Vypustit z ústavy následující článek 40.3: „Stát uznává právo na život nenarozeného dítěte stejně jako právo na život matky dítěte, zaručuje to ve svých zákonech, které mají toto právo respektovat a obhajovat.“⁷

Tento článek neomezuje svobodu vycestování do jiných států.

Tento článek neomezuje svobodu získávat nebo zpřístupňovat informace, za podmínek stanovených zákonem, týkající se služeb legálně dostupných v jiných státech.“⁸

a

(ii) jeho nahrazením následujícím:

„Regulaci ukončení těhotenství bude upravovat zákon.“⁹ (překlad autorky) (Referendum on the Thirty-sixth Amendment of the Constitution Bill 2018, 2019)

9.1 Výsledky referenda

Výsledky se sčítaly následující den, v sobotu 26. května 2018, a byly vyhlášeny tento den v 18 hodin místního času na nádvoří Dublinského hradu. Referendum mělo největší volební účast v historii irských referend – 64,13 % (Ireland abortion referendum final results 2018, 2018; Irish abortion referendum: Ireland overturns abortion ban, 2018). Volilo v něm 2 153 613 oprávněných voličů (Ireland's abortion referendum result in five charts, 2018). V referendu převážily hlasy „ano,“ tedy za zrušení osmého ústavního dodatku s 66,4 % - 1 429 981 hlasů. Proti bylo 33,6 % oprávněných voličů – 723 632 (Ireland abortion referendum final results 2018, 2018; Ireland's abortion referendum result in five charts, 2018).

⁷ Původní znění viz. podkapitola 3.1

⁸ Původní znění: „*This subsection shall not limit freedom to travel between the State and another state. This subsection shall not limit freedom to obtain or make available, in the State, subject to such conditions as may be laid down by law, information relating to services lawfully available in another state.*“

⁹ Původní znění viz. podkapitola 4.3

První oficiální výsledek ohlásil okres Galway East s 44 192 voliči, kde pro „ano“ bylo 60,2 % a pro „ne“ 39,8 % voličů. Poslední tři sečtené okrsky byly Cork East (54 639 voličů), Sligo-Leitrim (58 604 voličů) a Donegal (67 839 voličů) (Irish abortion referendum: yes wins with 66.4 % – as it happened, 2018; Referendum on the Thirty-sixth Amendment of the Constitution Bill 2018, 2019). Výsledky v jednotlivých okresech uvádím v *Tabulce č. 6*. V městských oblastech převažovala možnost „ano“ (72,3 %) oproti oblastem venkovskými, kde „ano“ volilo 63,3 % voličů. Možnost „ano“ volily také více ženy (72,1 %) oproti mužům (65,9 %). Napříč věkovými kategoriemi získala volba „ano“ nejvíce hlasů od kategorie 18–24 let, naopak jediná věková skupina, u které převažovala volba „ne“ byla ta nejstarší, 65+ (Hughes, 2018).

Z celkového počtu 40 okrsků v 39 zvítězila možnost „ano“, nejvyšší počet „ano“ hlasů byl v okrsku Dublin Bay South – 78,5 % (Hughes, 2018). Pouze v okrsku Donegal na severu Irska převážilo „ne.“ Faktory, které mohly mít na volební výsledek vliv, se zabýval server Guardian. Reportérka Sinéad Baker vyzpovídala místní obyvatele, kteří jako důvody uváděli především geografickou polohu okrsku – oblast je vzdálená, osamocená a má špatnou infrastrukturu a dopravní napojení na větší města. Spoustu mladých lidí opustilo oblast za lepšími pracovními a studijními příležitostmi, volili tedy v jiných oblastech republiky. V komunitě je také důležité náboženství a místní pociťovali tlak od místních církevních představitelů (Baker, 2018). V oblasti Donegalu byla i malá volební účast – 57 % (průměrná volební účast v republice byla 64,5 %). Rozdíl mezi stranou „ano“ a „ne“ tak vytvořilo pouze okolo 2500 hlasů (Hughes, 2018).

	Počet voličů	Procentuální účast	Hlasy pro „Ano“	Hlasy pro „ne“
Carlow-Kilkenny	69 860	61,99	44 211	25 418
Cavan-Monaghan	58 067	63,39	32 115	25 789
Clare	53 576	64,37	34 328	19 079
Cork East	54 639	63,80	34 941	19 550
Cork Noth-Central	52 713	62,45	33 639	18 908
Cork North-West	45 379	65,93	27 194	18 054
Cork South-Central	58 407	66,73	40 071	18 138
Cork South-West	60 356	67,35	26 147	14 387
Donegal	67 839	57,06	32 559	35 091

Dublin Bay North	77 481	71,60	57 754	19 573
Dublin Bay South	43 343	54,94	33 919	9 298
Dublin Central	24 732	51,52	18 863	5 790
Dublin Fingal	67 519	70,39	51 840	15 523
Dublin Mid-West	48 157	67,30	35 192	12 838
Dublin North-West	39 079	62,76	28 477	10 489
Dublin Rathdown	45 491	70,11	34 529	10 845
Dublin South-Central	45 843	59,60	34 201	11 530
Dublin South-West	73 096	68,58	54 642	18 301
Dublin West	45 502	67,77	33 595	11 794
Dún Laoghaire	65 348	68,52	50 243	14 953
Galway East	44 192	63,47	26 525	17 546
Galway West	64 529	59,90	42 422	21 906
Kerry	69 345	62,41	40 285	28 851
Kildare North	54 571	63,76	40 058	14 399
Kildare South	38 758	61,34	27 307	11 339
Laois	39 602	62,01	24 232	15 264
Limerick City	48 263	62,01	32 169	15 941
Limerick County	42 214	62,45	24 448	17 644
Longford-Westmeath	53 172	59,30	30 876	22 113
Louth	69 968	65,89	46 429	23 333
Mayo	56 735	62,09	32 287	24 287
Meath East	44 456	65,61	30 686	13 652
Meath West	41 319	62,94	26 343	14 850
Offaly	42 788	64,71	24 781	17 908
Roscommon-Galway	41 497	65,70	23 677	17 709
Sligo-Leitrim	58 604	61,08	34 685	23 730
Tipperary	72 485	63,84	42 731	29 516
Waterford	53 435	64,30	37 016	16 296
Wexford	73 220	66,27	49 935	23 069
Wicklow	73 783	74,48	54 629	18 931
dohromady	2 159 655	64,13	1 429 981	723 632

Tabulka č. 6: Volební výsledky v referendu 2018 (Referendum on the Thirty-sixth Amendment of the Constitution Bill 2018, 2019)

10 Důsledky

10.1 Vyjádření

Po vyhlášení výsledků okomentoval vítězství strany „ano“ Taoiseach Leo Varadkar: *„Dnešek je historický den pro Irsko. Odehrála se tichá revoluce a velký akt demokracie.“*¹⁰ (překlad autorky) Okomentoval, že výsledky ukázali ‚důvěru a respekt irské společnosti žen k tomu, aby dělali svá vlastní rozhodnutí a volby.‘ V kampani podporoval volbu „ano“ (McCarthy, 2018; Irish abortion referendum: Ireland overturns abortion ban, 2018). Spoluředitelka kampaně Together For Yes Aibhe Smyth řekla, že *„Irští občané jasně dávají najevo a říkají, že na životech žen v Irsku samozřejmě záleží. Je to velké vítězství pro rovnoprávnost, pro svobodu, pro důstojnost za lidská práva – a nejen pro ženy.“*¹¹ (překlad autorky) (Fox, 2018). Ministr zdravotnictví Simon Harris si přeje, aby legislativní změna byla finalizována v lednu 2018. Vůli voličů ke zrušení osmého ústavního dodatku okomentoval slovy: *„Irové se v květnu na toto téma velice jasně vyjádřili. A dali mně a kolegům v Oireachtasu instrukce ke změně zákona, abychom se o ženy v této zemi postarali se soucitem. To je to, co nyní plánujeme udělat.“*¹² (překlad autorky) (McEnroe, 2018).

Na druhé, pro-life straně spektra vyjádřil svůj názor John McGuirk, mluvčí kampaně Save the Eighth – Irish Times řekl, že se ‚s výsledky smířil,‘ a uznal drtivé vítězství strany za zrušení ústavního dodatku. Cora Sherlock, mluvčí kampaně Love Both, řekla, že kvůli tomu, že zvítězilo přesvědčení „ano“, *„Tento den je pro Irsko velice smutný tím, že lidé hlasovali pro potraty.“*¹³ (překlad autorky) (Ireland's abortion referendum result in five charts, 2018). Katolický biskup Kevin Doran vyzval katolické voliče strany „ano“, aby se kvůli své volbě šli vyzpovídat, považuje ji totiž za hřích (Bishop says Ireland's Catholics who voted Yes in abortion referendum sinned and should confess, 2018).

¹⁰ Původní znění: *„Today is an historic day for Ireland. A quiet revolution has taken place, and a great act of democracy.“*

¹¹ Původní znění: *„Irish people are clearly standing up and saying of course the lives of women in Ireland matter. It's a great victory for equality for freedom for dignity for human rights – and not only for women.“*

¹² Původní znění: *„The people of Ireland spoke very clearly on this matter in May. And they gave an instruction to myself and colleagues in the Oireachtas to change the law and make sure we care for women in this country with compassion. That is what we now intend to do.“*

¹³ Původní znění: *„This is a very sad day for Ireland, that people have voted for abortion.“*

10.2 Legislativní proces

Po vyhlášení výsledků referenda probíhala sedmi denní lhůta, kdy mohli občané výsledky referenda zpochybnit (McCarthy, 2018). Předseda Nejvyššího soudu dvě samostatné žádosti o povolení podat petici zpochybňující vítězství názoru „ano“ odmítl (Carolan, 2018). Došlo ještě k odvolání u jedné stížnosti, ale nakonec bylo v září odvolání odmítnuto a Nejvyšší soud charakterizoval stížnost jako ‚frustraci z demokratického procesu.‘ V září 2018 prezident Michael D. Higgins formálně odstranil a nahradil osmý dodatek z ústavy (History of Abortion in Ireland, 2018). Návrh zákona byl v Dáilu přednesen 27. září, do 4. října probíhala fáze debatování nad obecnými principy návrhu zákona, do 23. října probíhalo projednávání návrhu zákona ve výborech po jednotlivých úsecích a byli prováděny změny, do 27. listopadu se zohledňovaly změny vyplývající z fáze projednávání ve výborech, a 5. prosince byla ukončena finální fáze v Dáilu – byla učiněna závěrečná prohlášení k návrhu zákona a přešel do druhé fáze, do Seanadu. Návrh zákona prošel první fází v Seanadu, do 5. prosince probíhala fáze, kdy členové Seanadu debatovali nad základními principy návrhu zákona, 6. prosince proběhlo projednávání ve výborech, do 11. prosince byli zohledňovány návrhy změn vyplývající z předchozí fáze a 13. prosince byla ukončena finální fáze a byla učiněna závěrečná prohlášení k návrhu zákona. K uzákonění Zákona o zdraví (Regulace o ukončení těhotenství)¹⁴ (překlad autorky) a podpisu prezidenta došlo 20. prosince 2018 (Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018). Zákon umožňuje svobodný, bezpečný a legální potrat do 12. týdne těhotenství na žádost. Lze jej provést i po 12. týdnu za speciálních podmínek v případě vážné zdravotní abnormality plodu – v tomto případě musí dva lékaři provést diagnózu a potvrdit, že plod by s největší pravděpodobností do 28. dne od porodu zemřel. Ženy, které chtějí potrat musí podstoupit třídenní čekací lhůtu po podání žádost a potvrzení těhotenství doktorem. Podle některých názorů toto může být problematické u žen z odlehlejších oblastí z důvodu častějšího cestování za doktory (Calkin, 2020).

¹⁴ Původní znění: The Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018

11 Analýza

Jak už bylo zmíněno v kapitole č. 2 Irská republika je zastupitelským politickým systémem s prvky přímé demokracie – změnu ústavy lze provést pouze pomocí referenda. V případě referenda z roku 2018 se jednalo o referendum *ante lege* – předmětem hlasování je návrh zákona, kterému se po schválení v referendu bude věnovat ústavodárný sbor, a o morální otázce (viz 1.3).

Pokud se podíváme na irské referendum v roce 2018 a zvážíme argumenty ve prospěch používání referend, lze tvrdit, že zvýšilo participaci a zájem občanů na demokratickém procesu, což se ukázalo na vysoké volební účasti (64,13 %). Referendum v roce 2018 mělo historicky nejvyšší účast, což souvisí i s tím, že se jednalo o morální otázku, která dlouhodobě hýbala irskou společností. Referendum také podpořilo vzdělávání občanů, kteří se museli o tomto problému informovat ve svém čase informovat, problematika byla všudypřítomná, takže se jí nešlo vyhnout. Stát ale nemohl zajistit, aby se voliči informovali z relevantních zdrojů a literatury. Zmíněná volební účast dokazuje na příkladu tohoto referenda, že tento způsob rozhodování je u občanů populární. Těžko souhlasit s argumentem, že referendum slouží jako efektivní doplněk reprezentativní demokracie – v tomto případě se jednalo spíše o právní nezbytnost, aby ústava neobsahovala ústavní dodatek 40.3, samotné rozhodnutí o problému potratové politiky bylo přesunuto na parlament. Neprojevila se jeho efektivita, hlasující v referendu nebyli ti, kdo tento problém vyřešili, pouze schválili přesunutí zodpovědnosti z ústavy na parlament. Jakým způsobem bude otázka řešena bylo sice dopředu předestřeno, ale změny nebo úpravy nebyly vyloučeny. Na ukázkě tohoto referenda tedy nelze tvrdit, že může sloužit jako nástroj k vyřešení problému, protože stanovisko parlamentu i irské společnosti bylo už před jeho proběhnutím jasné, tedy převaha názoru k liberalizaci potratové politiky. Sporné je tvrzení, že referendum je jediný skutečně demokratický nástroj – ač byla zodpovědnost rozhodnutí přesunuta na parlament, poslanci jsou voleni irskými občany. Parlament je tedy také platný demokratický nástroj, do kterého volí poslance právoplatní irští voliči stejně tak, jako v referendu, nelze tedy tvrdit, že se jedná o jediný demokratický nástroj. V tomto případě se prokázalo 3 ze 6 argumentů uvedených v kapitole 1.4.

Zvážíme-li argumenty proti používání referend, lze potvrdit, že referendum bylo finančně a organizačně náročné – nebylo spojeno s jinými volbami a průměrná cena za poslední čtyři referenda v Irsku byla 14,2 mil euro (Referendum Expenditure, 2018).

Z volebních průzkumů a nálady ve společnosti byla cítit jasná podpora liberalizace potratové politiky, což vybízí k otázce, zda bylo referendum opravdu potřebné. Můžeme i potvrdit, že referendum jde proti principům zastupitelské a reprezentativní demokracie. Je typickým prv- kem demokracie přímé, a jak už bylo zmíněno výše, Irská republika je politicky demokracie zastupitelská, tudíž implementace prvku přímé demokracie postrádá logiku. Na případě to- hoto referenda se nepotvrdil argument, že referenda mohou mít negativní dopad na menšiny. V tomto případě to je naopak, protože na interrupci dosáhne větší počet žen bez finanční zátěže zákroku a cesty do zahraničí, legalizace problematiky může vézt i k destigmatizaci a ke zmírnění společenských předsudků. Sporný je argument ohledně způsobilosti a informo- vanosti občanů k učinění rozhodnutí – jak je uvedeno výše, referendum sice podporuje vzdě- lávání občanů a zájem o problematiku. Nezaručuje ale už, že se budou lidé informovat a vzdělávat z ověřených zdrojů založených na skutečných faktech, mohou tedy podlehnout dezinformacím a hoaxům. Z argumentů proti používání referend se na ukázce referenda o zrušení osmého ústavního dodatku potvrdily 2 argumenty ze 4.

V případě referenda v roce 2018 nešlo o přímé rozhodování voličů o potratové poli- tice v referendu, ale o přesunutí zodpovědnosti tohoto rozhodnutí na parlament. Už před referendem bylo zřejmé, jak by parlament mohl postupovat v případě zrušení ústavního do- datku, tedy, že opatření zmírní a zákon bude liberálnější než ústavní dodatek. Můžeme se tázat proč byla zodpovědnost přesunuta z ústavy na parlament a nová pravidla pro provádění interrupcí se nestala součástí ústavy. V případě, že problematiku řeší parlament, je mnohem jednodušší zákon novelizovat, což může být pozitivní, že by k případné změně zákona došlo dříve bez velikých obtíží. V případě zprísňení zákona by to ale mohlo být problematické, není vyloučeno, že po nových volbách se dostanou k moci spíše konzervativnější poslanci, kteří by mohli chtít tuto problematiku zpětně omezit, jako např. vidíme tyto tendence dnes v Polsku, a občané by se k tomu nemohli již přímo vyjádřit. Tímto by tedy referendum mohlo postrádat svůj účel.

Nebylo ale známé přesné znění onoho zákona, tedy nebylo upřesněno např. do koli- kátého týdne těhotenství lze potrat provést nebo zda bude dostupný i tzv. na vyžádání. V tomto případě mohla existovat skupina lidí, kteří nevěděli, jak budou hlasovat, protože mohli být např. pro liberalizaci problematiky, ale za jiných podmínek, než navrhovalo Ob- čanské shromáždění a než ke kterým se přikláněl parlament. Tudíž mohli např. chtít, aby zákrok nebyl hrazen z veřejného pojištění, pokud by se jednalo o zdravotní důvody, aby

nebyla možnost potratu tzv. na vyžádání, aby byla jinak dlouhá doba těhotenství, než 12. týdnů, do které lze přerušení těhotenství provést. Před samotným referendem bylo sice jasné, kterým směrem se bude parlament při tvorbě zákona pohybovat, ale přesné konkrétní detaily se mohly pozměnit a ty mohly být pro někoho klíčové.

Závěr

Ve své bakalářské práci teoreticky shrnuji poznatky o přímé demokracii a referendu, politickém systému v Irsku a roli referenda v něm, historické milníky interrupční politiky. Poté se věnuji již konkrétnímu referendu, jeho iniciaci, stanoviskům politických stran a katolické církve a kampaním z obou názorových táborů. Dále zkoumám volební průzkumy prováděné vlivnými mediálními domy ve spolupráci s výzkumnými agenturami a samotným výsledkům referenda. V poslední části práce zkoumám důsledky proběhnutého referenda – názorové a legislativní a referendum analyzuji.

Referendum se týkalo odstranění osmého ústavního dodatku o ochraně života matky a dítěte ze kterého vyplíval zákaz interrupcí. Zrušení dodatku bylo schváleno 64,13 % právoplatných voličů. O právní úpravě provádění interrupcí po proběhnutí referenda rozhodoval parlament, který ji stanovil v Zákoně o zdraví (Regulace o ukončení těhotenství). Provádění interrupcí je v důsledku této legislativní změny povoleno do 12. týdne těhotenství.

Hlavní stanovené výzkumné otázky nebyly potvrzeny ani vyvráceny. V případě první otázky – argumenty ve prospěch používání referenda se mi potvrdili 3 tvrzení ze 6. Co se týče druhé, byly potvrzeny 2 argumenty ze 4.

Bakalářská práce přispívá k hlubšímu porozumění potratové politiky v Irsku a roli referenda v republice. Vzhledem k nepřítomnosti akademické práce na toto téma v České republice je možné na tuto práci navazovat hlubším rozbořem nebo komparací s jinými referendy.

Summary

My research focuses on the Irish referendum of 2018 about repealing the eighth constitutional amendment. I focus on theory and history of referendums, Irish political system and the role of referendum within and historical landmarks of abortion policy in the country. Furthermore, I focus on the particular referendum, its initiation, opinions of political parties and the Roman-catholic church and pro-choice and pro-life campaigns. As a next step I look at election surveys and the results of the referendum and the consequences of the referendum. At last, I analyse the referendum.

The referendum concerned the removal of the eighth constitutional amendment on the protection of the live of mother and child, that prohibits artificial and medical abortion. The removal of the amendment was approved by 64.13% of eligible voters. The Irish Parliament then amended new legal conditions which are stipulated in the Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act. Due to this legislative change, abortions are allowed until the 12th week of pregnancy.

The main research questions identified are not confirmed or refuted. In the case of the first question - arguments in favour of using a referendum, 3 of the 6 statements are confirmed. In regard to the second question, 2 arguments out of 4 were confirmed.

The bachelor thesis contributes to a deeper understanding of the role of the referendum in the republic and abortion policy in Ireland. Due to the absence of academic work on this topic in the Czech Republic, it is possible to establish an in-depth analysis of particular phenomena or comparison with other referendums.

Použitá literatura a reference

- 'The Eighth Amendment let me down': Fine Gael launch their Vote Yes campaign, 2018. In: *Irish Times* [online]. 21. 4. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish-news/the-eighth-amendment-let-me-down-fine-gael-launch-their-vote-yes-campaign-1.3469962>
- ADAMS, Gerry, 2018. Repeal the 8th Amendment – Adams. In: *Sinn Féin* [online]. 9. 3. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.sinnfein.ie/contents/48582>
- BAKER, Sinéad, 2018. 'Life is precious': Donegal quietly defiant after voting no in referendum. In: *The Guardian* [online]. 27. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2018/may/27/life-is-precious-donegal-quietly-defiant-after-voting-no-in-referendum>
- BAKER, Sinead, 2018. Love Both launches its referendum campaign and criticises 12 weeks proposal for abortion. *TheJournal.ie* [online]. 18. 4. 2018 [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/love-both-campaign-launch-no-vote-3964140-Apr2018/>
- BARTÁKOVÁ, Petra, 2006. *Referenda ve vybraných zemích*. Srovnávací studie.
- BBC NEWS, 2018. Timeline: Ireland and abortion. In: *BBC News* [online]. 26.5.2018 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-43962738>
- Bishop says Ireland's Catholics who voted Yes in abortion referendum sinned and should confess, 2018. In: *Irish Central* [online]. 28. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.irishcentral.com/news/catholics-yes-sin-confession-ireland>
- BLANEY, Ferghal, 2017. Labour becomes first Irish party to back recommendations of Oireachtas abortion committee. In: *Irish Mirror* [online]. 15. 12. 2017 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.irishmirror.ie/news/irish-news/politics/labour-becomes-first-irish-party-11700515>
- BOGDANOR, Vernon, 1994. Western Europe. BUTLER, David a Austin RANNEY, ed. *Referendums around the World: The Growing Use of Direct Democracy*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 24–97. ISBN 978-0-8447-3853-6.

- BUTLER, David a Austin RANNEY, 1994. Appendix B. BUTLER, David a Austin RANNEY, ed. *Referendums around the World: The growing use of direct democracy*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 285–295. ISBN 978-0-8447-3853-6.
- BUTLER, David a Austin RANNEY, 1994. Practice. BUTLER, David a Austin RANNEY, ed. *Referendums around the World: The Growing Use of Direct Democracy*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1–10. ISBN 978-0-8447-3853-6.
- BUTLER, David a Austin RANNEY, 1994. Theory. BUTLER, David a Austin RANNEY, ed. *Referendums around the World: The Growing Use of Direct Democracy*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 11–23. ISBN 978-0-8447-3853-6.
- CALKIN, Sydney, 2020. Nearly two years on, Ireland’s historic abortion law is still far from perfect. In: *Independent* [online]. 26. 1. 2020 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/life-style/ireland-abortion-referendum-law-services-limitations-a9292161.html>
- CARNEGIE, Anna a Rachel ROTH, 2019. From the Grassroots to the Oireachtas: Abortion Law Reform in the Republic of Ireland. *Health and Human Rights Journal* [online]. 9. 12. 2019, **21**,(2.) [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.hhrjournal.org/2019/12/from-the-grassroots-to-the-oireachtas-abortion-law-reform-in-the-republic-of-ireland/>
- CAROLAN, Mary, 2018. Applications to challenge abortion referendum result rejected. In: *Irish Times* [online]. 20. 7. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/crime-and-law/courts/high-court/applications-to-challenge-abortion-referendum-result-rejected-1.3571476?mode=sample&auth-failed=1&pw-origin=https%3A%2F%2Fwww.irishtimes.com%2Fnews%2Fcrime-and-law%2Fcourts%2Fhigh-court%2Fapplications-to-challenge-abortion-referendum-result-rejected-1.3571476>
- *Case of A, B and C v. Ireland*, 2010. Strasbourg: European Court of Human Rights. Dostupné také z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332>

- CITIZENS' ASSEMBLY, 2016. First Meeting of the Citizens' Assembly on the Eighth Amendment of the Constitution. In: *Citizens' Assembly* [online]. [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://2016-2018.citizensassembly.ie/en/Meetings/First-Meeting-of-the-Citizens-Assembly-on-the-Eighth-Amendment-of-the-Constitution.html>
- CITIZENS' ASSEMBLY, 2017a. Second Meeting of the Citizens' Assembly on the Eighth Amendment of the Constitution. In: *Citizens' Assembly* [online]. [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://2016-2018.citizensassembly.ie/en/Meetings/Second-Meeting-of-the-Citizens-Assembly-on-the-Eighth-Amendment-of-the-Constitution.html>
- CITIZENS' ASSEMBLY, 2017b. Third Meeting of the Citizens' Assembly on the Eighth Amendment of the Constitution. In: *Citizens' Assembly* [online]. 2017 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://2016-2018.citizensassembly.ie/en/Meetings/Third-Meeting-of-the-Citizens-Assembly-on-the-Eighth-Amendment-of-the-Constitution.html>
- CITIZENS' ASSEMBLY, 2017c. Fourth Meeting of the Citizens' Assembly on the Eighth Amendment of the Constitution. In: *Citizens' Assembly* [online]. 2017 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://2016-2018.citizensassembly.ie/en/Meetings/Fourth-Meeting-of-the-Citizens-Assembly-on-the-Eighth-Amendment-of-the-Constitution.html>
- CITIZENS' ASSEMBLY, 2017d. Fifth Meeting of the Citizens' Assembly on the Eighth Amendment of the Constitution. In: *Citizens' Assembly* [online]. 2017 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://2016-2018.citizensassembly.ie/en/Meetings/Fifth-Meeting-of-the-Citizens-Assembly-on-the-Eighth-Amendment-of-the-Constitution.html>
- CITIZENS' ASSEMBLY. Citizens' Assembly 2016–2018. In: *The Citizens' Assembly* [online]. [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://www.citizensassembly.ie/en/previous-assemblies/citizens-assembly-2016-2018/>
- CITIZENS' ASSEMBLY. What we do: About the Citizens' Assembly. In: *The Citizens' Assembly* [online]. [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://www.citizensassembly.ie/en/what-we-do/>
- Committee on the Eighth Amendment of the Constitution (32nd Dáil), 2017. In: *Houses of the Oireachtas website* [online]. [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.oireachtas.ie/en/committees/32/eighth-amendment-constitution/>

- COSGRAVE, Anna. Repeal Project founder Anna Cosgrave: "Repeal Project is my micro contribution to a movement spanning decades." In: *Her.ie* [online]. [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.her.ie/repeal/repeal-project-founder-anna-cosgrave-repeal-project-is-my-micro-contribution-to-a-movement-spanning-decades-308025>
- CRONIN, Thomas E., 1989. *Direct Democracy: The Politics of Initiative, Referendum and Recall*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 0-674-21025-5.
- DEWAN, Angela a Zahra ULLAH, 2018. Ireland announces date for abortion referendum. *CNN* [online]. 28. 3. 2018 [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2018/03/28/europe/ireland-abortion-referendum-date-intl/index.html>
- EDWARDS, Elaine, 2018. Thousands gather for 'Love Both' rally in Dublin. *The Irish Times* [online]. 12. 5. 2018 [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/thousands-gather-for-love-both-rally-in-dublin-1.3493432>
- Eight Amendment of The Constitution Act, 1983. In: *Irish Statute Book*. Dostupné také z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1983/ca/8/enacted/en/print.html?printonload=true>
- FIELD, Luke, 2018. The abortion referendum of 2018 and a timeline of abortion politics in Ireland to date. *Irish Political Studies* [online]. **33**(4), 608–628 [cit. 2020-05-19]. DOI: 10.1080/07907184.2018.1500461. ISSN 17439078. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/07907184.2018.1500461>
- FOX, Kara, 2018. Ireland's yes voters celebrate a 'leap forward' in landmark vote on abortion. In: *CNN* [online]. 27. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2018/05/26/europe/ireland-abortion-referendum-yes-vote-reaction-intl/index.html>
- FPA definition of pro-choice, 2011. *The Family Planning Association* [online]. 2011, 1 [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://www.fpa.org.uk/sites/default/files/what-we-mean-by-pro-choice-fpa-definition.pdf>
- GALLAGHER, Michael, 2010. The Changing Constitution. COAKLEY, John a Michael GALLAGHER, ed. *Politics in the Republic of Ireland*. Fifth Edition. New York: Routledge, 72–108. ISBN 978-0-415-47672-0.

- General Election Opinion Poll May 2018, 2018. In: *RED C Research & Marketing Ltd* [online]. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://redcresearch.ie/wp-content/uploads/2018/05/SBP-May-2018-Poll-Report-8th-Referendum-GE-Vote-Intention.pdf>
- Green Party call for Yes vote in repeal referendum, 2018. In: *Green Party* [online]. 20. 4. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.greenparty.ie/green-party-call-for-yes-vote-in-repeal-referendum/>
- Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018. In: *House of the Oireachtas* [online]. [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2018/105/>
- History of Abortion in Ireland, 2018. In: *Irish Family Planning Association* [online]. [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.ifpa.ie/advocacy/abortion-in-ireland-legal-timeline/>
- How We Changed Ireland: The story of a grassroots, digitally powered campaign that mobilised a nation to give, get out and vote. *The Resource Alliance* [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://resource-alliance.org/sessions/together-for-yes-how-we-changed-ireland-the-story-of-a-grassroots-digitally-powered-campaign-that-mobilised-a-nation-to-give-get-out-and-vote/>
- HUGHES, Brendan, 2018. Abortion referendum: Why did Donegal vote No? In: *Irish News* [online]. 28. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.irishnews.com/news/republicofirelandnews/2018/05/28/news/abortion-referendum-why-did-donegal-vote-no--1340399/>
- In Her Shoes: Women of The Eighth. In: *Facebook* [online]. [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/InHerIrishShoes/>
- Ireland abortion referendum final results 2018, 2018. In: *Statista* [online]. [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/864905/ireland-abortion-referendum-final-results/>
- Ireland's abortion referendum result in five charts, 2018. In: *Irish Times* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/ireland-s-abortion-referendum-result-in-five-charts-1.3509845>
- Ireland's abortion referendum result in five charts, 2018. In: *Irish Times* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/ireland-s-abortion-referendum-result-in-five-charts-1.3509845>

- Irish abortion referendum: Ireland overturns abortion ban, 2018. In: *BBC* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44256152>
- Irish abortion referendum: Ireland overturns abortion ban, 2018. In: *BBC* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44256152>
- Irish Times exit poll projects Ireland has voted by landslide to repeal Eighth, 2018. In: *Irish Times* [online]. 25. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/politics/irish-times-exit-poll-projects-ireland-has-voted-by-landslide-to-repeal-eighth-1.3508861>
- KELLY, Fiach, 2018. Sinn Féin unlikely to change position on abortion before referendum. In: *Irish Times* [online]. 8. 3. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish-news/sinn-féin-unlikely-to-change-position-on-abortion-before-referendum-1.3419544>
- KENNY, David, 2018. Abortion, the Irish Constitution, and constitutional change. *Scielo* [online]. 5(3) [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: https://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2359-56392018000300257
- KOKEŠ, Marian, 2016. Referendum v ČR: nástroj posílení demokracie, anebo populismus? ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Přímá demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 85–105. ISBN 978-80-210-8351-6.
- LANIGAN, Michael, 2018. Leo Varadkar clarifies changed position on abortion: "The Eighth Amendment harms women." In: *JOE* [online]. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.joe.ie/politics/leo-varadkar-abortion-eight-amendment-615851>
- Launch of Together for Yes, 2018. *National Women's Council* [online]. 13. 4. 2018 [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: https://www.nwci.ie/news/article/launch_of_together_for_yes
- LEAHY, Pat, 2018. Leo Varadkar's shifting view on abortion will be key to campaign. In: *Irish Times* [online]. 11. 1. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/leo-varadkar-s-shifting-view-on-abortion-will-be-key-to-campaign-1.3351288>

- LOSCHER, Damian, 2018. ‘Irish Times’ poll: Clear shift in attitude to abortion since 2013. In: *Irish Times* [online]. 20. 4. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/irish-times-poll-clear-shift-in-attitude-to-abortion-since-2013-1.3467547>
- MAILLOT, Agnès, 2005. *New Sinn Féin: Irish Republicanism in the Twenty-First Century*. New York: Routledge. ISBN 9780415321969.
- MCCARTHY, Justin, 2018. After the Yes vote – What happens next? In: *RTÉ* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.rte.ie/news/eighth-amendment/2018/0526/966206-vote-what-next/>
- MCCARTHY, Justin, 2018. Landslide victory for Yes side in referendum. In: *RTÉ* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.rte.ie/news/eighth-amendment/2018/0526/966152-eighth-amendment-referendum/>
- MCDONALD, Henry, 2018. Ireland sets May date for historic abortion referendum. *The Guardian* [online]. 28. 3. 2018 [cit. 2020-11-23]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/28/ireland-sets-abortion-referendum-date>
- MCDONALD, Mary Lou, 2018. Repeal of 8th Amendment ‘absolutely necessary’ to ensure women have access to vital healthcare. In: *Sinn Féin* [online]. 9. 3. 2018 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.sinnfein.ie/contents/48579>
- MCDONNELL, Orla a Padraig MURPHY, 2019. Mediating abortion politics in Ireland: media framing of the death of Savita Halappanavar. *CRITICAL DISCOURSE STUDIES* [online]. 16(1), 1–20 [cit. 2020-05-04]. DOI: 10.1080/17405904.2018.1521858. ISSN 17405904. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/17405904.2018.1521858>
- MCENROE, Juno, 2017. Abortion legislation: Party positions. In: *Irish Examiner* [online]. 25. 4. 2017 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.irishexaminer.com/news/arid-20448614.html>
- MCENROE, Juno, 2018. Simon Harris appeals against restarting abortion referendum campaign. In: *Irish Examiner* [online]. 8. 9. 2018 [cit. 2020-11-26]. Dostupné z: <https://www.irishexaminer.com/news/arid-30867702.html>
- MCGRAW, Sean, 2017. Multi-dimensional Party Competition: Abortion Politics in Ireland. *Government and Opposition* [online]. Cambridge University Press, 3. 4. 2017, 53(4), 682–706 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: doi:10.1017/gov.2017.7P
- MCGRAW, Sean, 2018. Multi-dimensional Party Competition: Abortion Politics in

- Ireland. *Government* [online]. 53(4), 682-706 [cit. 2020-05-19]. DOI: 10.1017/gov.2017.7. ISSN 0017257X. Dostupné z: <http://eds.b.ebsco-host.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=a2a3a39f-1537-4ca8-b384-365ef972696e%40pdc-v-sessmgr02>
- MCSHANE, Ian, 2018b. Thirty-sixth Amendment to the Constitution Exit Poll 25th May, 2018. In: *Behaviour & Attitudes* [online]. [cit. 2020-11-27]. Dostupné z: <https://static.rasset.ie/documents/news/2018/05/rte-exit-poll-final-11pm.pdf>
 - MLSNA, Petr, 2016. Přímá demokracie a její ústavní a státovédné parametry. ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. *Přímá demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 13–33. ISBN 978-80-210-8351-6.
 - MORAN, Paul, 2018. Nothing can be taken for granted as referendum poll shows narrow gap. In: *Independent.ie* [online]. 6. 5. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.independent.ie/opinion/comment/nothing-can-be-taken-for-granted-as-referendum-poll-shows-narrow-gap-36878135.html>
 - MULLALY, Una, ed., 2018. *Repeal The 8th*. London: Unbound. ISBN 978-1-78352-516-4.
 - MÜLLER, David, 2005. Irsko. FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ, ed. *Evropská referenda*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 40-57. ISBN 80-7325-051-9.
 - NEGGA, Ruth, 2019. Grianne Griffin, Ailbhe Smyth and Orla O'Connor. *Time* [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://time.com/collection/100-most-influential-people-2019/5567678/grainne-griffin-ailbhe-smyth-orla-oconnor/>
 - PAVLÍČEK, Václav, 2014. *Ústavní právo a státovéda*. 2. nezměněné vydání. Praha: Leges. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-053-6.
 - Referendum on the Thirty-sixth Amendment of the Constitution Bill 2018, 2019. *Referendum Results 1937–2019* [online]. 96–97 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: https://www.housing.gov.ie/sites/default/files/publications/files/referendum_results_1937-2019.pdf
 - REFERENDUM, In: Cambridge English Dictionary [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/referendum>

- Report of the Joint Committee on the Eighth Amendment of the Constitution, 2017. *Houses of the Oireachtas website* [online]. 20. 12. 2017, 3–5 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/joint_committee_on_the_eighth_amendment_of_the_constitution/reports/2017/2017-12-20_report-of-the-joint-committee-on-the-eighth-amendment-of-the-constitution_en.pdf
- ROUSSEAU, Jean-Jacques, 2002. *O společenské smlouvě: Neboli o zásadách správního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-10-4.
- RYAN, Órla, 2018. 'A defining moment for our generation': Why emigrants are coming home to vote. In: *TheJournal.ie* [online]. 24. 5. 2018 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/home-to-vote-eighth-amendment-4029675-May2018/>
- RYAN, Órla, 2018. Almost half of voters want to repeal Eighth Amendment. In: *TheJournal.ie* [online]. 22. 4. 2018 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/eighth-amendment-opinion-poll-4-3971707-Apr2018/>
- RYAN, Philip, 2018. Poll shows strong support in favour of abortion referendum – but '12 week' proposal splits public. In: *Independent.ie* [online]. 18. 2. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.independent.ie/irish-news/politics/poll-shows-strong-support-in-favour-of-abortion-referendum-but-12-week-proposal-splits-public-36615455.html>
- *Save The 8th Amendment* [online]. In: *Save the Eighth Amendment*. [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.save8.ie>
- SVENSSON, Palle, 2018. Views on Referendums: Is there a pattern? MOREL, Laurence a Matt QVORTRUP, ed. *The Routledge handbook to referendums and direct democracy*. London: Routledge, 91–106. ISBN 9781138209930.
- ŠLOSARČÍK, Ivo, 2007. *Politický systém Irska*. Praha: Slon. Politické systémy. ISBN 978-80-86429-61-8.
- TAYLOR, George, 2012. Staring into the political abyss: the Irish Greens after the 2011 parliamentary elections. *Environmental Politics* [online]. 21(3), 516-521 [cit. 2020-05-24]. DOI: 10.1080/09644016.2012.671578. ISSN 09644016. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=2&sid=4083d40c-cc9b-485b-b8e5-c462b51200c4%40sessionmgr101&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNoa-WImbGFuZz1jcyZzaXRIPWVkey1saXZlJnNjb3BIPXNp-dGU%3d#AN=74465561&db=poh>

- THE CITIZENS' ASSEMBLY, 2020. Deliberative Democracy at work. In: *The Citizen's Assembly* [online]. [cit. 2020-09-11]. Dostupné z: <https://www.citizensassembly.ie/en/what-we-do/deliberative-democracy-at-work>
- Together for Yes campaigners 'overcome and thrilled' at inclusion on TIME 100 list, 2019. *Irish Examiner* [online]. 17. 4. 2019 [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.irishexaminer.com/news/arid-30918364.html>
- WEEKS, Liam, 2010. Parties and the party system. COAKLEY, John a Michael GALLAGHER, ed. *Politics in the Republic of Ireland*. Fifth Edition. New York: Routledge, 137–167. ISBN 978-0-415-47672-0.
- When Women Won [dokumentární film]. Režie Anna Rodgers. Irsko: Invisible Thread, 2020.
- Where do Political Parties Stand on the 8th Amendment, 2017. In: *College Tribune* [online]. 12. 9. 2017 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://collegetribune.ie/where-do-political-parties-stand-on-the-8th-amendment/>
- Factbox: Reports into abuse in the Irish Catholic Church, 2018. *Reuters* [online]. 20. 8. 2018 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-pope-ireland-abuse-factbox-idUSKCN1L51J0>
- CULLEN, Louise, 2018. Irish abortion referendum: Religious leaders' views. *BBC News* [online]. 18. 5. 2018 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44162188>
- PEPINSTER, Catherine, 2018. After Ireland's abortion vote, where does the Catholic church go now? *The Guardian* [online]. 3. 6. 2018 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jun/03/after-ireland-abortion-vote-where-does-cahtolic-church-go-from-here>
- O'TOOLE, Emmer, 2018. The church brutalised Ireland. People have a right to protest against the pope's visit. *The Guardian* [online]. 9. 7. 2018 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jul/09/catholic-church-ireland-pope-francis-visit-abuse>
- SHUSTER, Alvin, 1972. IRISH VOTE TO END FAVORED STATUS FOR THE CHURCH. *The New York Times* [online]. 9. 12. 1972, 1 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1972/12/09/archives/irish-vote-to-end-favored-status-for-the-church-85-in-referendum.html>

- CALKIN, Sydney a Monika Ewa KAMINSKA, 2020. Persistence and Change in Morality Policy: The Role of the Catholic Church in the Politics of Abortion in Ireland and Poland. *Feminist Review* [online]. 23. 3. 2020, **124**(1), 86–102 [cit. 2021-01-02]. doi:10.1177/0141778919894451
- GREEN-PEDERSEN, Christoffer a Connor LITTLE, 2020. Without enemies, without friends. Morality policies, the Roman Catholic Church, and Ireland’s ‘secular’ party system. *Journal of European Public Policy* [online]. Taylor & Francis, 30. 6. 2020 [cit. 2021-01-02]. doi:10.1080/13501763.2020.1785530
- Irish abortion referendum: yes wins with 66.4 % – as it happened, 2018. In: *The Guardian* [online]. 26. 5. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/live/2018/may/26/irish-abortion-referendum-result-count-begins-live>
- Appendix 6, 2017. *Report of the Joint Committee on the Eighth Amendment of the Constitution* [online]. 36 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/joint_committee_on_the_eighth_amendment_of_the_constitution/reports/2017/2017-12-20_report-of-the-joint-committee-on-the-eighth-amendment-of-the-constitution_en.pdf
- MCSHANE, Ian, 2018. April Opinion Poll 2018. In: *Behaviour & Attitudes* [online]. [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://banda.ie/wp-content/uploads/J.9001-Sunday-Times-April-2018-Report.pdf>
- Leo Varadkar, TD, 2020. In: *Fine Gael* [online]. 2020 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.finegael.ie/our-people/ministers/dublin/dublin-west/leo-varadkar/>
- About Us: Who We Are. *Together for Yes*. [online]. [cit. 2020-09-12]. Dostupné z: <https://www.togetherforyes.ie/about-us/who-we-are/>
- About ARC. In: *Abortion Rights Campaign* [online]. [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.abortionrightscampaign.ie/about-arc/>
- About. *Pro Life Campaign* [online]. [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://prolifecampaign.ie/about/>
- Pro-choice. *Cambridge Dictionary* [online]. [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pro-choice>
- Pro-life. *Cambridge Dictionary* [online]. [cit. 2020-11-12]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pro-life>

- #SaveTheEighth. In: *Twitter* [online]. [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://twitter.com/hashtag/savethe8th?lang=cs>
- The Irish Times Poll January 25th 2018, 2018. In: *Irish Times* [online]. 25. 1. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/politics/poll/poll-january-25th-2018>
- The Irish Times Poll May 17th 2018, 2018. In: *Irish Times* [online]. 17. 5. 2018 [cit. 2020-11-25]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/politics/poll/poll-may-17th-2018>
- Referendum Expenditure, 2018. In: *Oireachtas.ie* [online]. 10. 7. 2018 [cit. 2020-12-25]. Dostupné z: <https://www.oireachtas.ie/en/debates/question/2018-07-10/187/>

Teze bakalářské práce

Autor: Kristýna Michálková

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Název práce: Irské referendum o zrušení osmého dodatku ústavy 2018

Výzkumné otázky:

Ukázalo referendum v tomto případě svá pozitiva?

Ukázalo referendum v tomto případě svá negativa?

Jak se projevila skutečnost, že šlo o hlasování o již přijatém zákoně?

Téma práce a jeho význam:

Referendum je prvkem přímé demokracie, nicméně se čím dál častěji objevuje i jako prvek demokracie zastupitelské. Při referendu je předkládán veřejnosti ke schválení či zamítnutí návrh zákona, předpis, anebo významný krok v mezinárodní politice dané země. O dané otázce hlasují oprávnění voliči. Předností použití nástroje referenda je, že se otázka, o které je hlasováno, stává pro voliče atraktivnější, zmenšuje se vzdálenost mezi občany a politickou třídou, demokracie je reprezentativnější a obecně může vést ke zlepšení politické kultury. Mezi nedostatky referenda může patřit přílišné přenesení zodpovědnosti na občany, za které tyto úkony mají vykonávat zvolení politici. Riziková může být nedostatečná odbornost veřejnosti, zjednodušení problému na otázku ano vs. ne, což může vézt k polarizaci společnosti místo hledání konsensu.

Irsko je od dob vzniku samostatného nezávislého státu stabilní evropskou demokracií, která velice často využívá referenda. Irský politický systém je s instituty přímé demokracie úzce spjat, referendum je nutnou součástí legislativního procesu. Země donedávna byla jednou z posledních evropských zemí a posledních v „západním světě“, kde bylo až na výjimečné případy zakázáno podstupovat potraty. Osmá novela zákona z roku 1983 zaručuje nenarozenému plodu právo na život, čímž zakazuje provádět potraty, pokud těhotenství nepředstavuje vážné zdravotní riziko pro život matky. 9. března 2018 byl koaliční vládou Fine Gael představen návrh na již třicátou šestou změnu zákona, který by osmou novelu ústavy

zrušil a 27. března prošel oběma komorami. Referendum se konalo 25. května a návrh na změnu zákona byl schválen 66,4 % voličů. Zákon vstoupil v platnost 18. září 2018. Tato ústavní změna je často popisována jako 'smrt konzervativnímu Irsku.'

Vztah k existující literatuře:

Při teoretickém vymezení pojmu referendum bych vycházela především z publikací *Referendum* od autorů Dušana Švedy, Marcely Petřové a Petra Křišky a *Demokracie a referendum* Josefa Vedrala. Ze zahraničních titulů bych využila publikace *Constitutional referendums: the theory and practice of republican deliberation* od Stephen Tierneyho a *Referendums and representative democracy: responsiveness, accountability and deliberation*.

Dosud napsané vysokoškolské práce se zabývají referendem jako takovým nebo přímou demokracií, ale bez souvislosti s irským referendem v roce 2018. Podobné téma, jako mnou zvolené, zpracovává argumentační esej *The Death of Conservative Ireland? The 2018 Abortion Referendum*, která ale na rozdíl od mé práce představuje především analýzu výsledků referenda. Dále článek *The abortion referendum of 2018 and a timeline of abortion politics in Ireland to date*, který se sice soustředí na referendum v roce 2018, ale především poskytuje vzled do potratové politiky země a publikace *Repealing the 8th: Reforming Irish Abortion Law*, která se zabývá ale především předmětem referenda.

Způsob řešení výzkumné otázky:

Bakalářská práce bude koncipována jako případová studie. Využiji kvalitativní metodu výzkumu, především empiricko-analytický přístup. Na případu irského referenda v roce 2018 budu zkoumat pozitiva a negativa využití referenda v politickém systému a skutečnost, že šlo, o již přijatý zákon.

V úvodu práce bych teoreticky vymezila pojem referendum jako prvek přímé demokracie a věnovala bych se typologii referend. Dále bych vymezila referendum a jeho roli v irském politickém systému. Předmětem práce by bylo i co k irskému referendu vedlo, jak se k otázce stavěly politické strany, jak vypadaly výzkumy veřejného mínění před jeho proběhnutím, jakou podobu měly kampaně a jaké mělo výsledky.

Seznam klíčových děl:

Odborná literatura

- DE LONDRAS, FIONA, and MÁIRÉAD ENRIGHT. *Repealing the 8th: Reforming Irish Abortion Law*. Bristol, UK; Chicago, IL, USA: Bristol University Press, 2018.
- DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673857.
- ELKINK J. A., FARRELL D. M., MARIEN S., REIDY T., SUITER J. *The Death of Conservative Ireland? The 2018 Abortion Referendum*, dostupné z: <http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/gearywp201911.pdf>
- FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ, 2005. *Evropská referenda*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 8073250519.
- FIELD, Luke, 2018. *The abortion referendum of 2018 and a timeline of abortion politics in Ireland to date*. Irish Political Studies [online]. 30. 07. 2018, **33**(4), 608-628.
- MENDELSON, Matthew a Andrew PARKIN, *Referendum Democracy: Citizens, Elites and Deliberation in Referendum Campaigns*. Basingstoke: Palgrave.
- NOLAN, Kevin G. *Abortion: Legislative and Legal Issues*. New York: Nova Science Publishers, Inc (Laws and Legislation Series), 2010.
- QVORTRUP, Matt. *Referendums around the world*. New York: Springer Berlin Heidelberg, 2018. ISBN 9783319577975.
- SETÄLÄ, Maija a Theo SCHILLER. *Referendums and representative democracy: responsiveness, accountability and deliberation*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009. ISBN 9780203873427.
- SETÄLÄ, Maija, *Referendums and democratic government: normative theory and the analysis of institutions*. Basingstoke: Macmillan, 1999.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch, 2016. *Přímá demokracie*. ISBN 978-80-210-8351-6.
- ŠLOSARČÍK, Ivo. *Politický systém Irska*. Praha: Slon, 2007. ISBN 9788086429618.
- ŠVEDA, Dušan, Marcela PETRLOVÁ a Petr KRIŠKA. *Referendum*. Bratislava: Epos, 1998. ISBN 8080570876.

- TIERNEY, Stephen. *Constitutional referendums: the theory and practice of republican deliberation*. Oxfordshire, England: Oxford University Press, 2014. ISBN 9780198713968.
- VEDRAL, Josef, 1996. *Demokracie a referendum*. Praha: Univerzita Karlova.

Dokumenty

- Article 46, Constitution of Ireland, dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html#part15>
- Article 47, Constitution of Ireland, dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html#part15>
- Constitution of Ireland, dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en>
- Eight amendment, Constitution of Ireland, dostupné z: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1983/ca/8/enacted/en/html>

Internetové zdroje

- *Abortion Rights Campaign*. Dostupné z: <https://www.abortionrightscampaign.ie/tag/coalition-to-repeal-the-8th/>
- *Do you agree or disagree with the following statement: "The law in Ireland needs to change to recognize a woman's right to choose to have an abortion if she wishes"?* Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/863758/ireland-support-for-changing-the-law-on-abortion-by-gender/>
- *Do you approve of the proposal to amend the constitution? The amended text would read: "Provision may be made by law for the regulation of termination of pregnancy".* Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/864905/ireland-abortion-referendum-final-results/>
- *Together for Yes*. Dostupné z: <https://www.togetherforyes.ie>
- *Will you vote to repeal the 8th Amendment or vote to retain the 8th Amendment in the constitution?* Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/863398/ireland-abortion-referendum-voting-intentions/>

- *Will you vote Yes in favor of removing the 8th Amendment, or will you vote No to keep it?* Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/863795/ireland-abortion-referendum-voting-intentions-by-age/>